

SZPB sa ocitol v ťažkej situácii

Braňo Ondruš

Od začiatku roka nám občas píšu nespokojní členovia SZPB. Zdá sa im, že činnosť zväzu upadá, chýba im množstvo tradičných aktivít, ba dokonca aj dostupnosť pracovníkov oblastných výborov či ústredia v Bratislave. Dôvodom tohto javu nebola len pandémia, ale najmä prudko sa zhoršujúca finančná situácia zväzu. Je to dôsledok prístupu vlády. Aby všetci členovia boli informovaní, predseda SZPB Pavol Sečkář nám vysvetlil detaily.

SZPB sa na prahu tohto roka ocitol v bezprecedentnej situácii – ani na jar nebolo jasné, v akej miere tento rok štát prispeje na jeho činnosť. Čo sa vlastne stalo a aký to malo praktický dopad na fungovanie Zväzu, jeho ústredia a oblastných výborov?

Po prijatí zákona č. 487/2013 Z. z. o protifašistickom odboji, postavení a pôsobnosti SZPB každý rok spravidla v decembri dohadujeme zmluvu s MV SR o príspevku, ktorého výška vychádza z predbežného rozpočtu ÚR SZPB na nasledujúci rok. Každoročne trvá do mája pokiaľ nám predložia návrh zmluvy, o ktorom ešte rokujeme asi 6 týždňov. Až po zverejnení zmluvy vo vestníku nám poukážu prostriedky.

Tento rok to bolo zložitejšie: až po troch listoch na MV SR sme dostali návrh na 250-tisíc €. Požiadali sme o prijatie u ministra vnútra, pretože MV SR vynechalo z § 3 zákona viacero bodov, ktoré definujú naše povinnosti a teda účel príspevku (hlavne bod c, e, f, a h). Má to dopad na činnosť klubov mladých priateľov SZPB, na prípravu funkcionárskeho aktívu a zákonom predpísané školenia, ale aj na krátenie už i tak nízkych odmien o 50 % pri dodržiavaní Zákonníka práce. Ohrozená je medzinárodná činnosť, práca orgánov SZPB a aktivity zamerané na súčasnú problematiku proti prejavom extrémizmu, antisemitizmu, neofašizmu, extrémnemu nacionalizmu a potlačaniu ľudských práv.

Vďaka aktivite funkcionárov základných a oblastných výborov, priateľov nášho zväzu a poslancov všetkých stupňov sa nám mnohé zámery 17. zjazdu darí postupne naplňovať, aj keď členovia od nás očakávajú viac, žiaľ bez pochopenia štátu sa dlhodobo nedá všetko v praxi zrealizovať.

Ak to porovnáme s minulými rokmi, čo pre zväz znamená príspevok vo výške 250-tisíc €?

Jednoznačne obmedzenie činnosti stanovenej v zákone. Museli sme všetky položky krátiť. Na nájomné, ktoré stúplo v mnohých prípadoch až o 200 %, autobusy na pamätné miesta bojov a obetí vojny, koncentračných táborov, múzeí, kultúrneho života, výchovy a vzdelávania a pod. Takmer úplne obmedziť medzinárodnú činnosť. (Pokračovanie na str. 3)

Či sú ústredné, regionálne alebo miestne, oslavy SNP sú pre náš zväz vždy najväčším sviatkom. Pripomeňme si 77. výročie SNP po celom Slovensku účasťou na týchto podujatiach v čo najväčšom počte. foto redakcia

Oneskorený finančný príspevok pre odbojárov

Sofia Prétorová, Braňo Ondruš

Vládna koalícia narýchlo napráva chybu, kvôli ktorej priamym účastníkom odboja vlni nevyplatila jednorazový finančný príspevok, schválený ešte vládou Petra Pellegriniho. Príspevok majú odbojári dostať až s jeden a polročným oneskorením. Medzitým ich však takmer polovica umrela. Ministerstvá si povinnosť vyplatiť príspevok rok pohadzovali medzi sebou a zodpovednosť chceli na poslednú chvíľu zhodiť aj na náš Zväz.

Pred mesiacom schválil parlament rýchlu novelu zákona č. 285/2009 Z. z. o poskytovaní príspevku účastníkom národného boja za oslobodenie a vdovám a vdovcom po týchto osobách, ktorú predložilo niekoľko vládných poslancov. Juraj Krúpa (OĽaNO), Vladimíra Marcinková (Za ľudí), Ondrej Dostál a Peter Osuský

(obaja SaS) v nej navrhli, aby ešte stále žijúci účastníci odboja dostali jednorazový finančný príspevok vo výške 630 €. K septembrovému dôchodku im ich vyplatí Sociálna poisťovňa.

Príspevok schválil ešte Pellegrini

Hoci to vyzerá ako šľachetná iniciatíva vlády, ktorá naopak celkom

nešľachetne berie peniaze Slovenskému zväzu protifašistických bojovníkov, v skutočnosti ide len o napravenie chyby, ktorú majú na svedomí ministerstvá kultúry (MK) a práce, sociálnych vecí a rodiny (MP-SVR). Najmä to prvé vlni nedokázalo vyplatiť odbojárom príspevok, o ktorom vo februári 2020 rozhodla ešte vláda Petra Pellegriniho. Tá pred blížiacim sa 75. výročím ukončenia 2. svetovej vojny schválila „Návrh na organizačné a finančné zabezpečenie podujatí k 75. výročiu ukončenia druhej svetovej vojny“, ktorý predložilo ministerstvo kultúry.

(Pokračovanie na str. 2)

Útok na tradíciu SNP

Braňo Ondruš

Keď v roku 1980 zriadili archív Múzea SNP, zdôraznili, že ide o „inštitúciu osobitného významu“. Stará sa o 223-tisíc zbierkových a múzejných predmetov a expozície v Nemeckej, Kališti a Auschwitz-Birkenau, ktoré nie sú vojenskými objektmi a nemajú charakter vojenských pamiatok. „V ČR nie je žiadne civilné múzeum podriadené VHÚ, hoci existujú múzea venované obdobiu 2. sv. vojny a odboju,“ pripomína český historik Eduard Stehlík z Múzea Lidice.

V Bratislave zorganizovala iniciatíva Zachráňme kultúru podujatie, na ktorom odborníci vysvetľovali, prečo je presun Múzea SNP pod rezort obrany nezmysel. Doc. Jan Měmeček z Historického ústavu ČSAV upozornil, že veľké múzejné kolosy vo svete nenájdete. Má to svoje racionálne a odborníkom známe dôvody. A je isté, že náš minister obrany nebude priekopníkom nových trendov v múzejníctve.

Generálna riaditeľka Slovenského technického múzea Zuzana Šulová zdôraznila, že ani Vojenský historický ústav (VHÚ), ani ministerstvo obrany nezverejnili, ako chce odstrániť nedostatky, ktoré Múzeu SNP vyčíta Jaroslav Nad'. Neexistenciu plánov na riešenie problémov potvrdzuje aj list predsedníctva Zväzu múzeí na Slovensku ministerke kultúry. Doterajšie skúsenosti podľa neho dokazujú, že takéto zmeny nikdy situáciu múzea nezlepšili.

Dlhoročný šéf Slovenskej národnej knižnice (SNK) a univerzitný učiteľ prof. Dušan Katuščák varuje, že zámer je do konca roka nerealizovateľný: „SNK sme z Matice Slovenskej delimitovali 10 rokov a predtým sme proces 5 rokov pripravovali.“

Odborníci nesúhlasia

Minister Nad' síce hovorí o zanedbaných pamiatkach v správe Múzea SNP, ale nepovedal, koľko bude daňových poplatníkov jeho delimitácia stáť. Ani on, ani ministerka Milanová neprezradili, ako presne sa zlepši finančná a materiálna situácia múzea.

(Pokračovanie na str. 2)

Oneskorený finančný príspevok pre odbojárrov

(Dokončenie zo str. 1)

Súčasťou návrhu bolo 250 000 € určených na vyplatenie jednorazového príspevku pre žijúcich účastníkov antifašistického boja vrátane Slovenského národného povstania. Všetci ich mali na svoje účty dostať začiatkom mája. Nové vedenie rezortu kultúry si s tým však nevedelo rady. Nikto netuší, ako je to možné.

SZPB opakovane žiadal príspevok vyplatiť

Je pochopiteľné, že MK SR nemá zoznamy žijúcich odbojárrov, ale majú ich iné ministerstvá. Problémom tiež mohla byť zákonná kompetencia – toto ministerstvo v zákone nemusí mať možnosť vyplácať takýto príspevok. A ak ju nemá, tak to urobiť nesmie. Niektoré iné ministerstvo však áno. Išlo len o to, nájsť urýchlene riešenie a dohodnúť ho v rámci vlády. Rezort kultúry sa napokon koncom roka peňazí vzdal a previedol ich na účet MPSVR. Krajniakove ministerstvo však príspevok nikdy nevyplatiť.

Vládne úrady sa medzitým pokúšali prehodiť horúci ze-

miak aj na náš zväz. SZPB pozná všetkých žijúcich účastníkov odboja, ak sú našimi členmi. Lenže evidenciu tých, ktorí nimi nie sú, nevedieme. Zástup-

Rok a pol neskôr

SZPB však neprestával vyplatenie príspevku presadzovať, a tak vládna koalícia dala na jar do parlamentu už spomínaný ná-

grinoho kabinetu, ktorý bol riadne schválený – tento bod však, zdá sa, vláde „unikol“, a preto ho poslanci „museli“ v novom návrhu uviesť ako novín-

nej situácie priamych účastníkov odboja“. Ťažko si predstaviť, ako sa dá jednorazovým príspevkom vo výške 630 € zlepšiť život človeka – ešte k tomu dôchodcu, ktorý často nemá dost prostriedkov na to, aby si mohol dovoliť slušné a bezstarostné prežitie staroby. O to smutnejšia je celá situácia, že ide o ľudí, ktorí bojovali za našu slobodu a lepšiu budúcnosť.

Ani po vyše roku sa odbojárri finančného príspevku nedočkali. Mnohí medzitým už umreli.

foto pixabay.com.jpg

covia SZPB sa o situáciu opakovane zaujímali a opakovane urgovali vyplatenie príspevku. Ani začiatkom tohto roka sa však nič nové nedozvedeli. Iba to, že podľa pravidiel pre riadenie štátneho rozpočtu peniaze v roku 2021 už použiť nemožno.

vrh novely zákona. Okrem iného novou vytvorila nový balík peňazí na vyplatenie príspevku. Čo sa stalo s tými, ktoré vyčlenila Pellegriniho vláda, nevedno.

Predkladatelia novely zákona priznávajú, že vychádzajú z už spomínaného dokumentu Pelle-

ku. Nieкто by si mohol pomyslieť, že ide len o premyslený plán, akým si nová pravicová vláda nakloní verejnosť ľavicovou politikou.

Napriek tomu vyznieva smiešne jeden z deklarovaných cieľov tohto návrhu: „zlepšenie sociál-

Vyššie stovka zatiaľ umrela

Ešte väčším výsmechom je tvrdenie vládnych poslancov, že „je žiaduce, aby bola výplata jednorazového zvýšenia príspevku realizovaná v čo najkratšom termíne vzhľadom na vysoký fyzický vek týchto osôb“. Pritom tá istá vláda mohla príspevok vyplatiť už pred vyše rokom.

A tak zatiaľ čo Pellegriniho vláda chcela príspevok vyplatiť zhruba 500 ľuďom, dôvodová správa k aktuálnemu návrhu z roku 2021 spomína už len 395 účastníkov odboja. Aj to na začiatku tohto roka. Kvôli nevyvetlenému vyčkávaniu s vyplatením ubudol počet príjemcov príspevku. Verme, že do konca septembra ho naozaj dostanú.

Okradli ma o Sputnik V

Braňo Ondruš

V júni sa na očkovanie proti COVID-19 takmer nečakalo. Moje deti a moji známi dostali termín do dvoch dní od registrácie. Predtým som bol v zahraničí, tak som nechcel druhým zaberat miesto v čakárni. Prihlásil som sa v polovici mesiaca a vybral som si Sputnik V. Ani po dvoch týždňoch som termín napriek urgenciám nedostal a očkovanie prvou dávkou ruskej vakcíny štát ukončil.

Ešte 28. júna som sa osobne pýtal v jednom z očkovacích centier v Bratislave. Informovali ma, že očkujú Sputnikom V a vakcínou Comirnaty. A súhlasili, aby som prišiel o dva dni. Vedel som, že druhú dávku Sputnika V dávajú po 21 až 28 dňoch, tak som bol spokojný, lebo podľa správ médií 200-tisíc dovezených dávok bolo použiteľných do konca júla. Takže stihnem úplné očkovanie ruskou vakcínou.

Jeden deň áno, na druhý nie

Nestihol som. Keď som v stredu 30. júna prišiel na miesto, slečna pri registrácii mi už na výber nedala. „Pondelok bol posledný deň, keď sme podávali Sputnik. Potom nám ho stiahli,“ vysvetlila mi. Ale prečo, zaujímal som sa, veď minimálne do konca júna ešte prvú dávku podávať mohli. „To netuším,“ odvetila. V Bratislave už vraj taká možnosť bola iba pre tých, ktorí čakali na druhú dávku. A mimo hlavného mesta? Nemal som čas, v ten deň zasadala Ústredná rada SZPB.

Tak mi pichli „Pfizer“. Chcel som byť očkovaný. Už dávno. Čo najskôr. „Za socializmu“ bolo očkovanie plošné. A povinné. A práve vďaka tomu komunisti úplne vy-

kynozili niektoré choroby, deti prestali zomierať. Mimochodom, ZSSR bol prvým štátom na svete, ktorý zaviedol plošné očkovanie krátko po svojom vzniku.

Bál sa zodpovednosti

Po niekoľkých dňoch bývalý premiér, minister financií a šéf najsilnejšej vládnej strany verejne ohlásil, že sa ešte stihol zaregistrovať na očkovanie Sputnikom V. Pôvodne na košickom letisku s ministrom zdravotníctva oznámil, že ruskou vakcínou sa začne očkovať do dvoch týždňov. Vtedy som naivne zrušil už skôr dohodnutý termín v Belehrade, kde bol Sputnik V bežne dostupný.

Lenže potom sa premiér Matovič a minister Krajčí zľakli kritiky a báli sa prebrať zodpovednosť. Podľa našich zákonov pritom stačilo rozhodnutie ministra: jeden jeho podpis a mohlo sa očkovať. Matovič radšej nechal vakcínu testovať v Maďarsku, kde vláda nič netestovala, a Sputnik V pustil „do obehu“ tamjší minister presne tak, ako to náš zbabelo neurobil.

Matovič po mne a vraj stihol

Šéf OĽaNO sa 2. marca vyhrážal, že „osobne nedovolí, aby boli naši ľudia akokoľvek v EÚ diskriminovaní,“ ak sa nechajú zaočkovať Sputnikom V. Potom 28. mája oznámil, že „sa bude musieť dať zaočkovať inou vakcínou, keďže ruskú neuznávajú všetky krajiny, čo mu ako ministromi sťažuje cestovanie.“ A napokon sa vraj predsa zaregistroval na Sputnik V vo chvíli, keď ho mne odmietli podať, hoci som bol registrovaný už takmer 2 týždne.

Tak som zvedavý, ako skončí Matovič, keď mňa o Sputnik V okradli.

Útok na tradíciu SNP

(Dokončenie zo str. 1)

Pritom príprava nového štátneho rozpočtu je v plnom prúde, nie je možné, aby ešte nevedeli, koľko chcú do zlúčenej inštitúcie investovať. Inak naozaj ide o nepripravený megalomanský nápad.

Bojovník sa téme venuje systematicky od samého začiatku. Sledujeme všetko, čo sa o nej povie a napíše, pátrame po tom, o čom sa mlčí. Okrem šéfa VHÚ, ktorý je vojenským podriadeným ministra obrany, neexistuje na Slovensku odborník na múzeá a galérie, ktorý by s nápadom Nad'a a Milanovej súhlasil.

Likvidácia Múzea SNP je protivlastenecký čin, hovorí priama účastníčka Povstania Anna Bergerová.

foto Branislav Balogh

Vyjadrenie hodnoty Povstania

Ako upozorňuje ÚR SZPB, dôležitá je aj spoločenská stránka veci. Múzeum SNP je „celoslovenskou ústrednou inštitúciou.“ To nie je náhoda. Priama účastníčka SNP a oslobodzovacích bojov Anka Bergerová vyhlásila, že „ministri, ktorí toto vymysleli a toto organizujú, nie sú vlastenci“. Výsadné a výlučné postavenie Múzea SNP vyjadruje výlučnosť a mimoriadnu spoločenskú hodnotu Povstania pre náš národ a našu vlasť. Iba dokumentácii a udržiavaniu tradícií výnimočných udalostí venujeme osobitné inštitúcie s celoštátnou pôsobnosťou. Aby každý pochopil, aké je pre nás SNP významné.

ÚR SZPB, historici a široká antifašistická verejnosť vníma poníženie Múzea SNP ako cestu k zníženiu významu Povstania. Dlhoročný veľvyslanec SR a špičkový politik Peter Weiss upozorňuje, že ide o sústredný útok na nosnú ideovú a hodnotovú štátoprávnú tradíciu Slovenskej republiky: „Zredukovať tradíciu SNP je kultúrne, historické a občianske barbarstvo. Tak ako sa vo Vianočnej dohode stretli sily, ktoré si ešte krátko predtým nevedeli prísť na meno, teraz opäť treba spojiť sily.“

SZPB sa ocitol v ťažkej situácii

(Dokončenie zo str. 1)

Navyše ani MO SR neschválilo granty priamo naviazané na realizáciu tradičných podujatí...

Stalo sa, čo sa stať nemalo! V minulých rokoch sa dobre rozvíjala spolupráca s armádou. V r. 2020 ani v r. 2021 nebol náš projekt schválený. Žiadali sme na športovo-branné podujatia pre mládež, autobusy na Duklu a miesta bojov 2. svetovej vojny, rôzne vojnové ukážky, vojenskú hudbu, nosičov vencov a vôbec spoluprácu. V minulých rokoch sme na tento projekt dostávali 10–20 tisíc €.

Predseda SZPB Pavol Sečkář

Ako ste si s uvedenou situáciou poradili a čo to znamená, ako bude vyzerat fungovanie zväzu a jeho štruktúr do konca roka 2021?

Ani za posledný rok sme neprestali fungovať. Niekedy iba v dvojiciach a na vlastné náklady chodili naši funkcionári a členovia klásť kvety na miesta bojov a obetí 2. svetovej vojny. Stále máme 18 500 členov, 35 oblastných a 580 základných organizácií. Dva nájsteho januára sme prijali úlohy do 30. júna a v ten deň ÚR prerokovala, ako sa prijaté úlohy plnili a prijala

niekoľko opatrení a rozpočet SZPB na rok 2021.

Vo všetkých našich organizáciách treba pokračovať v plnení úloh 17. zjazdu, aj s málom peňazí organizovať normálnu činnosť podľa programového zamerania a metodických materiálov vydaných v zborníkoch. Zhodnotiť obdobie pandémie a vytýčiť úlohy na r. 2022. Prijat' konkrétne, reálne úlohy, pravidelne ich hodnotiť. Uvedomujeme si, že bude menej hromadných podujatí, niektoré možno uskutočniť aj inou formou.

Začali sme zakladať Kluby mladých priateľov SZPB. Sú určené pre mládež do 18 rokov. Mimoriadne nám záleží najmä na stredoškôlkoch. Epidemiologickými opatreniami vypadli takmer na celý školský rok z učebného procesu. Stratili sme kontakt s touto skupinou mladých. Musíme pripraviť inštruktorov, ochotných venovať sa tejto práci. Tu vidíme miesto pre vysokoškôlkov, najmä študijných odborov psychológia, politológia, sociológia, história, žurnalistika. Oduševnených s vyhranenými antifasistickými názormi.

Nezabudnime, že sme členmi SZPB!

Vatra zvrchovanosti v Galante

Alžbeta Pongrácová,
tajomníčka OblV SZPB

Miestny odbor Matice Slovenskej v Galante v spolupráci s tunajším Domom Matice Slovenskej už tradične zapaluje slávnostnú Vatru zvrchovanosti. A rovnako tradične sa naša oblastná organizácia SZPB na tomto podujatí každoročne podieľa ako spoluorganizátor.

Tradičia zapalovania Vatiev zvrchovanosti trvá už 29 rokov. V átriu domu Matice slovenskej sme sa stretli v predvečer 29. výročia prijatia Deklarácie zvrchovanosti SR 16. júla. Samotnému zapáleniu vetry predchádzal kultúrny program, ktorý otvorila len nedávno založená skupina detí tancujúcich ľudové tance. Deti, nad ktorými „ochrannú ruku“ drží práve MO MS v Galante, sa predstavili pásmom ľudových piesní a tancov pod názvom „Ženilo sa motovidlo“.

A potom už účastníkov podujatia zabávali, ale aj spríjemnili čas nám už známe spevácke súbory: Nádej Košúty, Senior klub Galanta, Pustokerčanka Pusté Sady, Krojovanka Zemianske Sady, Šúrovčanka Šúrovce. Účastníci podujatia si vypočuli v ich podaní krásne a nezabudnuteľné slovenské piesne. Aj vďaka takýmto súborom je naša slovenská pieseň stále živá, a my by sme mali robiť všetko pre to, aby sa zachovala pre ďalšie generácie.

Ešte pred kultúrnym programom však po štátnej hymne privítal účastníkov predseda MO MS v Galante Ľubomír Kmet' a postupne sa k nim prihovarili aj poverení riaditeľ Domu MS v Galante Peter Schvantner, prvý podpredseda MS Marek Hanuska a predseda dozorného výboru MS Štefan Martinkovič.

Potom už prítomní predstavitelia Matice Slovenskej zapálili slávnostnú spomienkovú vatru a voľná zábava sa mie-

šala so živými rozhovormi účastníkov, ktorí sa vari aj vďaka chutnému občerstveniu rozišli až po zotmení.

Podujatie, ktoré sa mohlo uskutočniť

najmä vďaka obetavosti organizátorov a finančnej pomoci mesta Galanta a ďalších sponzorov sme ukončili hymnickou piesňou Kto za pravdu horí.

Ľudové súbory z okresu boli príjemným spestrením podujatia.

foto autorka

Košariská ožili oslavami

Majster Juraj Sarvaš počas príhovoru.

foto autor

Branislav Balogh

Kedže jedným z najvyšších vyznamenaní SZPB sú medaile M. R. Štefánika, naši zástupcovia nemohli chýbať na oslavách 141. výročia narodenia tohto národného veľikána. Presne 21. júla sa v jeho rodisku na Košariskách uskutočnila každoročná spomienková slávnosť. Krásny príhovor predniesla jubilujúca herecká a recitátorská legenda Juraj Sarvaš.

„Slovami literárneho kritika Matušku: Nie len sochy z kovu a grafitu, ale najmä sochy v nás utvárajú našu pamäť na veľké osobnosti nášho národa. Prebijem sa, lebo sa prebiť chcem, vravel Štefánik a toho sa my Slováci musíme držať,“ pri-

pomenul Juraj Sarvaš. „V Píšteckom divadle minister Klofáč v čase keď lietadlo Ca. 33 letelo späť do ČSR, spomína tri osobnosti, ktoré sa pričínili o vznik samostatnej republiky Masaryka, Beneša, Osuského, no Štefánika opomenul. Sme radi, že dnes už ho nikto neopomína, naopak žije v našich myšliach a srdciach,“ s hrdosťou v hlase skonštatoval náš herecký bard.

Prvý bratislavský župan a evanjelický biskup Samuel Zoch pred 30-tisícovým davom na pohrebe Milana Rastislava Štefánika vyhlásil: „Zabili by sme Štefánika znova, ak by sme hľadali pôžitok len v hmotných zážitkoch, ktoré ubijajú ducha.“ Záverom majster Sarvaš vyzval zúčastnených, aby sa po vzore Štefánika nebáli ísť po ceste pravdy dobra a práce.

K rodnému domu slovenského generála položil veniec úcty aj tajomník ÚR SZPB Viliam Longauer, ktorého na podujatí sprevádzal zástupca OblV SZPB pplk. Trgala. Slovenskú vládu na spomienkovom podujatí zastupovali minister obrany Jaroslav Nad', ministr vnútra Roman Mikulec a štátny tajomník ministerstva kultúry Jaroslav Kutaš.

Ocenený oslávenec

Spišskonovoveský člen SZPB Jozef Novotný sa dožíva krásneho jubilea 70 rokov. Ocenením jeho záslužnej práce pre Zväz bolo udelenie medaily M. R. Štefánika II. stupňa. Oslávenec je podpredsedom OblV Spišská nová Ves a celý život prežil v modrej armáde v ČSD a neskôr ŽSR. Vo Zväze sa aktívne angažoval od vstupu v roku 1974. Najskôr bol pokladníkom základnej organizácie v Smižanoch, postupne sa však vypracoval až na terajšiu pozíciu podpredsedu OblV a člena ÚR SZPB za oblastnú organizáciu Spišská Nová Ves.

Mikuláš Repčiak
predseda OblV SZPB Sp. Nová Ves

Kamelot uprostred Povstania

Martin Krno, Ján Rohár

Dokončenie rozhovoru s jubilujúcim hercom, recitátorom, režisérom, vysokoškolským pedagógom a autorom memoárových kníh, 90-ročným JURAJOM SARVAŠOM.

Za desiatky rokov pôsobenia vo Zvolene a v Bratislave ste vytvorili množstvo divadelných postáv. Ktoré, pokiaľ ide o hry písané o povstaní, všeobecne o protifašistic-

my, kde som nehral, napríklad Bielikove Vlčie diery a Kapitán Dabač. Bolo ich ešte viac, no, žiaľ, neviem prečo sa takto vo verejnoprávne televízii rozhodli. Na Trojke sa

d'alšie vynikajúce filmy, ktoré neboli o povstaní.

A pokiaľ ide o povstalecké filmy, v ktorých ste si vy zahrli?

Začal by som trojdielnym filmom Generácia, ktorý nakrútil podľa románu Vlada Mináča Vladimír Bahna. Veľmi krásnu postavu Janka Chrapa som tam stvárnil, celé SNP je tam pekne zmapované. Ďa-

re v Mauthausene. Hral som v ňom Laca Dubinu, lebo filmový hrdina, keď je podľa konkrétnej postavy, spravidla nemôže mať to isté meno, nakoľko sa vyskytujú určité odlišnosti od skutočnosti, s ktorými by pozostalí nemuseli súhlasiť. Výborný bol aj spomínaný štvordiely film Naši synovia. Partia komunistov odbojárov sa po prepustení z väzenia zapojila do SNP. Ďalšia veľmi dobrá bola aj televízna inscenácia Mŕtvi maturovať nebudú. Hral som v nej takého rozvážneho staršieho partizána. Mladému partizánovi sa žiadalo ísť z hôr do dediny, no nemecká hliadka nás prekvapila a chlapca zastrelila.

Ktoré z hraných či televíznych filmov, v ktorých ste hrali už ako skúsený vysokoškolský pedagóg považujete z umeleckého hľadiska za najvydarenejšie?

Ťažko je ich v tomto smere rozlíšiť, ale myslím si, že Stopy na Sitne z roku 1968 je môj najlepší celovečerný film s povstaleckou tematikou, nakoľko išlo o reálne existujúcu postavu a je tam ohromné napätie, keďže sme to nakrúcali na samom vrchu Sitna. Takže nám aj tá príroda nahrávala. V podstate všetky scény sme robili v exteriéri. Tento film by určite mal ísť v televí-

zii aj teraz k 77. výročiu SNP. Preferoval by som, aby si ho mohli aj mladí diváci pozrieť. S filmom Stopy na Sitne som bol v Moskve a v niekdajšom Stalingrade, dnes Volgograde. Rusi si vždy uctievali SNP nejakým slovenským filmom. Vo Volgograde to bola najväčšia paráda, tam som bol až v piatich nabitých kinách, to bolo priam neuveriteľné! Vy si ani neviete predstaviť, aká široká je rieka Volga, po ktorej sme sa plavili.

Najprv ste vo filmoch zosobňovali skôr pozitívnych hrdinov, no potom aj takzvané charakterové – hoci zväčša bez charakteru – teda negatívne postavy nemeckých dôstojníkov a esesákov. Kedy došlo k tomu zlomu a čo na to hovorili vaše fanúšičky?

Podieľal som sa na nakrúcaní filmu o kpt. Jánovi Nálepkevi podľa scenára Miloša Krnu v koprodukcii s Bieloruskom. Režisér Martin Ťapák ma obsadil do pozície esesáka Hermanna. Pre mňa ako herca to bolo úžasné, ale prežili sme aj ťažké chvíle na autentických miestach v Mozire, kde vtedy namerali minus 25 stupňov. Hlavného hrdinu hral Milan Kňažko. Aj s niektorými chlapcami, ktorí tam hrali, sme navštívili miesta, kde Nálepka žil a mnohí starší ľudia

Juraj Sarvaš sa stretol aj s členmi Spoločnosti Ludovíta Štúra v Moskve, november 2015.

kom odboji či o vojnových hrôzach, vám najviac utkveli v pamäti?

Vo zvolenskom divadle šla jedna hra, netýkala sa však našej revolúcie, ale tej v Sovietskom zväze. Volala sa Hotel Astória. Inak si nespomínam, že by sme hrali nejakú inscenáciu o povstaní. Ale veľmi veľa filmov som robil na túto problematiku a to je podstatnejšie, lebo filmy ostávajú. Môj prvý veľkofilm bol Štyridsaťštyri, ale ten sa viaže ku koncu prvej svetovej vojny, k júnu 1918. Spomínam ho preto, lebo mal veľký úspech a podobne išlo o povstanie, keďže sa mladí vojaci zo 71. Trenčianskeho pluku vzbúрили v srbskom meste Kragujevac. Samozrejme, predpokladali, že sa aj miestni Srbi s nimi spoja, no boli potlačení a 44 chlapcov bez súdu popravili.

Išlo o vašu prelomovú titulnú rolu v dramatickom príbehu režiséra Paľa Bielika nakrútenom v roku 1957. Odvtedy vás na Slovensku poznal azda každý, najmä dievčatá a mladé ženy... Škoda, že sme ho už dávno nevideli vo verejnoprávnej televízii.

No tak práve to je chyba. Veľmi som sa potešil, že vytvorili v RTVS kanál Trojka, ktorá má vysielat' práve inscenácie z minulých období. Dávali tam aj snímku režiséra Jána Lacka Naši synovia. No potom akoby sa to ut'alo, už žiadne filmy s touto tematikou. To je obrovská škoda. Spomeniem aj vynikajúce fil-

reprízuju najmä všelijaké humoristické relácie z 90. rokov. Nám, umelcom mojej generácie, ide o to, aby si aj dnešní mladí ľudia mohli prezrieť tieto filmy, veď boli veľmi dobré filmy a aj napínavé... Tak toto ma riadne mrzí, dokonca sa bojím, aby sa nezabudlo aj na

lej veľkofilm Stopy na Sitne, tiež Bahnov. Dobrodružný príbeh skutočného hrdinu Ladislava Exnára, ktorého gardisti chytili na základe udania. Už pred Povstaním bol v horách, na Sitne v bunkri. V marci 1945 na sklonku vojny zahynul v koncentračnom tábo-

S Ivanom Mistríkom, Dušanom Blaškovičom a Jánom Kramárom z legendárneho filmu Štyridsaťštyri. Titulnú rolu Viktora Kolibeca vytvoril Juraj Sarvaš (v prvom rade druhý zľava).

Poetický večer Juraja Sarvaša v Dome kultúry na bratislavských Kramároch.

Legendárna šatňa 42 v DPOH v Bratislave. Zľava Jozef Adamovič, Oldo Hlaváček, Juraj Sarvaš, Michal Dočolomanský a Juraj Slezáček.

si ho ešte vtedy pamätali. Skoro odpadli, keď videli zamaskovaného Milana s okuliarmi v uniforme slovenského vojaka. Mysleli si, že ide o Nálepku. Kde však dnes je Kňažko? Časy sa veru zmenili. Potom sa požiadavky, aby som hral dajakého esesáka, hrnuli. Napríklad po vysielaní televíznej inscenácie Prešporská kasáreň ma pani učiteľka, ktorá bývala na bratislavskom Štrkovi a často ma čakala na parapete, aby ma pochválila, tentoraz privítala slovami: „Fuj, sused, už sa na vás nemôžem ani dívať. Ako sa môžete stožňovať s postavami, ktoré hráte?“ Rád by som pripomenul aj snímku Poslední parlamentári, kde som opäť stvárnil dôstojníka Wehrmachtu.

Ked' sa s vami o tom rozprávate, tak o to viac nás bolí, že sme ani na Fonde na podporu umenia, ani na Audiovizuálnom fonde nepresadili grant na projekt, v rámci ktorého sme chceli v Bojovníku publikovať pravidelnú prílohu o slovenských filmoch venovaných protifašistickému hnutiu od roku 1945 až po súčasnosť. Náš projekt príslušné komisie zamietli okrem iného aj s odôvodnením, že minulé filmy o SNP propagovali boľševické myšlienky. Iste, boli aj také nad-

mieru angažované, ale naozaj to bolo tak?

Iste, našli by sa aj druhotriedne či tret'otriedne, ale často išlo o veľmi dobré filmy. V tom období dosiahla slovenská kinematografia obrovský rozmer. To nik nemôže poprieť, nieto zakazovať dajaké filmy, ako sa robilo v minulosti. Potom aj tí, ktorí chceli premietat' niektoré filmy pre pamätníkov v rámci Trojky, narazili na neprekonateľné nepochopenie? Spomínaný projekt, ktorý ste pripravovali, je určite výborný, takže ma veľmi mrzí, ako sa to skončilo. Ukazuje to na nekultúrnosť viacerých predstaviteľov súčasnej kultúry na Slovensku. Veď my sme robili v tej dobe aj poéziu k Vianociam, nič boľševické ani dogmatické tam nezaznelo. V rámci Nedeľnej chvíľky poézie sa vyberali krásne básne, napríklad Novomeského Všetkého sme sa báli... A dnes? Nič sa nejde, nič! Preto by som rád zakončil náš rozhovor krátkou básňou od Laca Novomeského, ktorého som osobne poznal:

„Až sa zas budú básne čítať/
a v ľuďoch ľudí poznáš zas,
až roztopí sa v mútnych vodách jesenný sneh a jarný mráz,
jak úbohý bol, povieme si,
čas pušiek, dýk a náreku,
v ktorom bol básnik nepotrebný/
a človek cudzí človeku.“

Foto Ján Rohár a archív Juraja Sarvaša

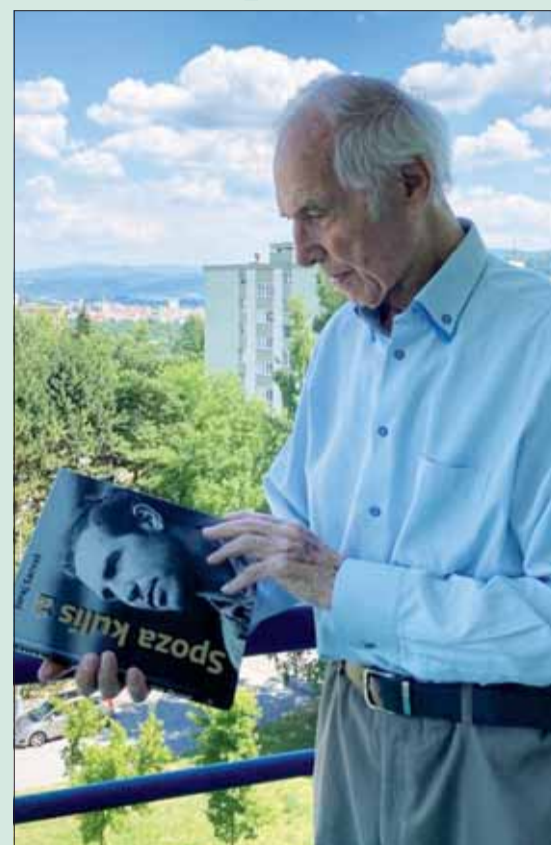
Všestranný dramatický umelec

Herec, scenárista, režisér, pedagóg a popredný predstaviteľ básnického prednesu na Slovensku, zaslúžilý umelec Juraj Sarvaš sa narodil 14. júla 1931 v Radvani nad Hronom, dnes súčasť Banskej Bystrice. Po absolvovaní gymnázia sa zapísal na štúdium herectva u profesora Andreja Bagara na Vysokej škole múzických umení v Bratislave. Potom nastúpil do Divadla J. G. Tajovského vo Zvolene.

Po siedmich rokoch prijal angažmán do Slovenského národného divadla. V roku 1997 sa načas vrátil do zvolenského divadla, kde pôsobil vo funkcii generálneho riaditeľa. Súčasne sa podieľal na založení Fakulty dramatických umení Akadémie umení v Banskej Bystrici.

Na doskách, ktoré znamenajú svet, vytvoril desiatky rôznorodých charakterových postáv. Hral aj vo filmoch, v televíznych inscenáciách a rozhlase, bol autorom scenárov a režisérom mnohých kultúrno-spoločenských podujatí, vrátane obľúbených literárno-hudobných programov Poetické večery pri sviečkach, resp. Poetického štúdia J. Sarvaša.

Predstavil sa aj memoárovými publikáciami Príbehy kamelota, Moje najmilšie verše, Spozna kulís 1 a 2, kde reflektuje viaceré herecké legendy SND. V januári 2009 mu prezident Ivan Gašparovič udelil štátne vyznamenanie Pribinov kríž za mimoriadne zásluhy o kultúrny rozvoj SR.

Juraj Sarvaš v ruke s jednou zo svojich spomienkových kníh.

Predplaťte si

BOJOVNÍK

DVOJTÝŽDENNÍK ANTIFAŠISTOV

- Horúce novinky z domova, o ktorých píšeme iba my
- Zahraničné udalosti, o ktorých iní na Slovensku neinformujú
- Pútavé rozhovory s pútavými hosťami
- Pravdivé dejiny bez zahmlievania
- Prekvapujúce historické momenty slovom i obrazom
- Originálny obsah autorov z domova i zo zahraničia
- Zaujímavosti z činnosti SZPB po celom Slovensku

Každý druhý týždeň pohodlne do Vašej schránky

Na celý rok len za 11,00 €

Na pol roka iba za 5,50 €

Objednávky na adrese: Štúrova 8, 815 72 Bratislava
alebo
redakcia@bojovnik.eu

Stačí nám napísať a všetko vybavíme za vás

Vojna ako na filmovom plátne,

Martin Krno

Foto: autor a archív redakcie

Už som sa naučil, že keď idem na stretnutie s dosiaľ aktívnym účastníkom odboja, tak môžem očakávať sviežeho, pri najmenšom duševne, človeka. Platilo to aj pre JURAJA KRAHULCU, ktorý sa nedávno dožil krásnych 99 rokov. Navyše ako delostrelca povstaleckej armády si zachoval nadhľad na dejinné udalosti, ktorými bol pamätlivým svedkom.

Tajomník ÚR SZPB Viliam Longauer gratuluje oslávencovi k jeho 99. narodeninám.

Krahulcova vojnová anabáza sa začala celkom všedne, keď z rodnej Kokavy nad Rimavicou nastúpil v októbri 1943 na prezenčnú službu do Brezna. K delostrelcom. Na jar nasledujúceho roka sa tam situácia dramaticky zmenila. Miestny veliteľ Samuel Sekuris (neskôr zahynul v koncentračnom tábore v Mauthausene) nadviazal čulé kontakty s miestnymi odbojnými skupinami, až sa napokon breznianska posádka ako prvá na Slovensku otvorene pridala už ráno 26. augusta 1944 k SNP.

Breznianska posádka bola prvá

Čo o tom dopredu vedel vodič delostrelca Juraj Krahulec? Samozrejme, niečo tušil. V okolitých lesoch pôsobili partizáni. Najprv sa iba povrávalo, že im z kasárni vozia zbrane a proviant. Posledné dni pred vypuknutím Povstania to však už bolo okaté, na vrátnicu kasárni prichádzali ozbrojení chlapi z hôr už aj za bieleho dňa. Zrazu záhadne zmizol nemecký dôstojník, ktorý tam mal akože robiť dozor.

„V tých dňoch nás bolo v Brezne pomerne málo,“ vysvetľuje oslávenec. „My sme patrili pod Topoľčany, kde boli motorizovaní delostrelci, my sme išli tak povediac na iný pohon. Každý kanón ťahala šesťica koní. Ešte na jar poslali väčšinu našich chlapcov na vý-

chodné Slovensko do dvoch peších divízií. Dokopy mali okolo 30-tisíc vojakov. Škoda, že to tam pre zradu krachlo, Nemci ich odzbrojili bez jediného výstrelu. Naše rady sa rozrástli až po prvej mobilizácii vyhlásenej 5. septembra 1944.“

Po tej druhej zo 17. septembra povstaleckých vojakov napočítali celkovo 60-tisíc. V Brezne postavili novú batériu, mohlo ich byť zo sedemsto, a rovno ich poslali na front k Hronskej Dúbrave. Najprv ich dislokovali v zadných pozíciách, potom premiestnili do Staršej Kremničky.

„Mali sme palebné postavenie pri starom mlyne,“ pokračuje Krahulec. „Skoro ráno, keď ešte bolo ticho, tak sme počuli kanónádu z frontu. Netušili sme, že je ešte tak ďaleko. Raz, keď zapadlo slnko, spoza kopca Skalka sa od Svätého Kríža, dnes Žiaru nad Hronom, začali nečakane rojiť Nemci. Naši pešiáci sa dali na ústup. Našťastie sa zotmelo, lebo by sme sa nestihli odpratať. Kone boli ako vždy ďalej od bojiska. Potom nám jeden tank pomohol odtiahnuť kanóny. Presunuli sme sa k Hornej Vsi, kde sme sa zakopali a strieľali podľa toho, ako nám hlásili z pozorovateľní.“

Plastické videnie povstaleckých bojov

Wehrmacht sa však náhle brutálne prebýjal od Krupiny. Dostali povel: čo najrýchlejšie

ustúpiť. Cez noc sa náhlili s delami ťahanými koníkmi ku Sliachu. Prechádzali cez Budču, kde sa práve striedali slovenskí pešiáci v prvom slede s tými, čo si predtým oddýchli.

Vyskytol sa im jedinečný pohľad. Akurát priletela na Tri duby pomoc spojencov. Vari posledná. Vzápätí sa priblížili stíhač-

ky Luftwaffy. Hrozná mela. Scény ako z bojového filmu. Vtedy vraj Nemci zostrelili aj lietadlo s americkým pilotom, ktoré padlo kamsi do zemiačniska.

Keď dorazili do Banskej Bystrice, všetko utekalo jedinou únikovou cestou na Staré Hory. Vojaci, civili, aj ich kolegovia z kremnickej batérie, horskí delostrelci. Keď v ktorejkoľvek obci za mesto k nim konečne pristavili poľnú kuchyňu, lebo už dobrý deň hladovali, tak nepriateľ začal dolinu bombardovať. Viacerí Krahulcovi spolubojovníci tam padli.

V okolí vlakovej stanice Uľanka vládol frmol. Ústup povstalcov sťažovali zhluky opustenej vojenskej techniky, zmätočný pohyb vojakov, civilov i stony ranených. Koľajnice zaplnilo množstvo vagónov naložených materiálom nedávno dovezeným zo Sovietskeho zväzu...

„V jednom odstavenom vozni som si našiel plantavé široké nohavice zelenej farby, ktoré mi v ďalších dňoch dobre poslúžili,“ spomína si Juraj Krahulec. „Nad hlavami nám operoval pancierový vlak. Nevieť, či to bol Hurban alebo Štefánik. Zrazu sa vynoril z tunela, strieľal na nemecké lietadlá, aby kryl ústup povstalcov,

vzápätí sa pred nemeckými útokmi opäť schoval v útrobach horského masívu. Fantastické. Ako vo filmovej dráme.“

Ďalej už len na vlastnú päsť

S delami to už ani pri najlepšej vôli ďalej nešlo. Ich veliteľ, učiteľ záložník Petráš, im pred Starými Horami povedal: „Chlapci, zoberte závery z kanónov, aj mieridlá, a zakopte ich voľakde, aby ich Nemci nemohli použiť proti nám.“ Kto vie, či sú tam ukryté doteraz? Keď to vykonali, dojata dodal: „Teraz už ďalej musíte ísť na vlastnú päsť.“

Do údolia padal studený dážď so snehom a hmla. Vojaci vytvárali skupinky podľa toho, kto odkiaľ pochádzal, a vydali sa rozličnými smermi – domov. Aspoň sa o to usilovali. Mladý Krahulec prespal s ostatnými v dajakej chate pri lese. Tam objavil zase zimný kabát, mal síce krátke rukávy, ale možno mu neskôr zachránil život.

Jeden z vojakov bol akurát z jeho kraja, z Lomu nad Rimavicou. Ďalej sa držali spolu, spávali iba tak pod stromami, hoci už mrzlo.

Kým slovenskí vojaci zväčša schádzali z vrchov, okupanti

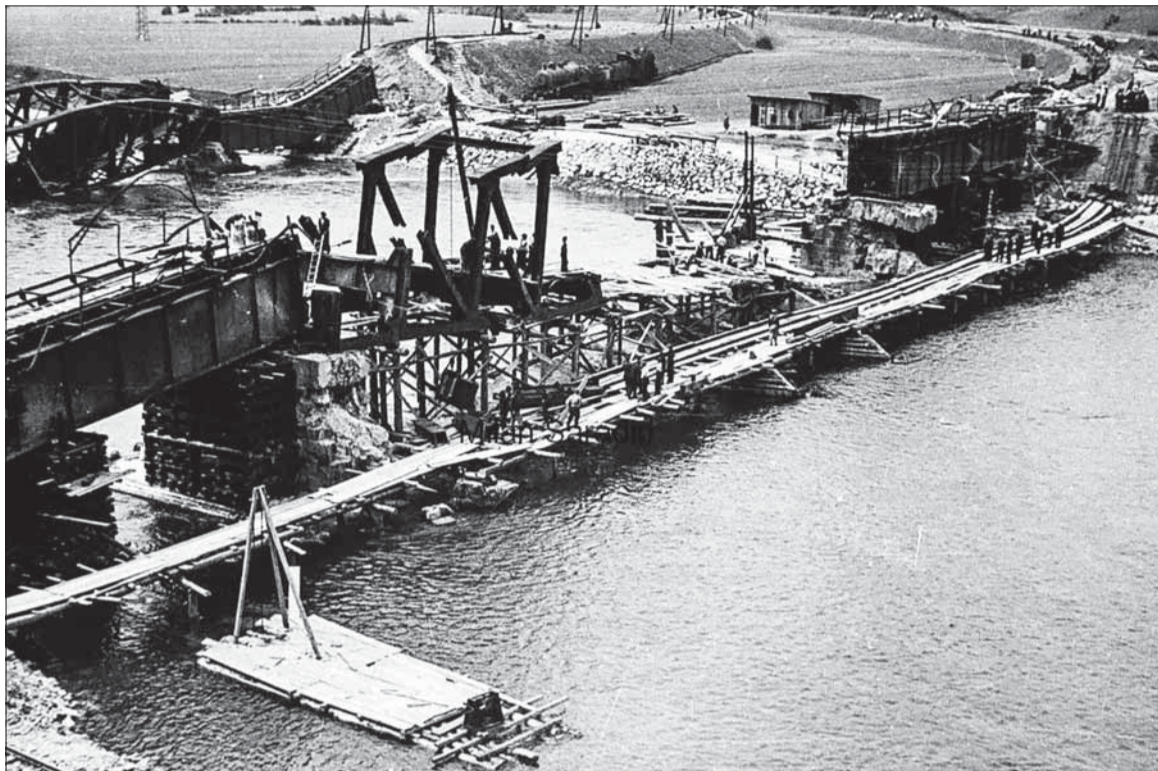
Slovenskí delostrelci v Povstaní.

Delostrelcké kasárne v Brezne počas Povstania.

Archív múzea SNP

ale oveľa drsnejšia

Strečno, stavba provizórneho železničného mosta.

postupovali hore dolinami. Pri tom boli sebavedome hluční, ich vrava sa niesla na široko-dáľko. Ale aj v tej trme-vrme Juraj zažil čosi nezabudnuteľné. Nemcom, zrejme, ušiel nádherný kôň. Dôverčivo k nemu priklusal. Pohládka ho, no čo s ním? Preto tátoš ako z rozprávky zmizol v hustnúcej hmle...

Nadišla hádam najstrašnejšia noc. Blížili sa k dajakej dedine na Horehroní, v neprenik-

nutelnej tme začali Nemci zúrivo strieľať len tak do stromov. Asi sa báli viac ako tí, ktorých prenasledovali. Nasledujúci deň dorazili k brehu Hrona. Hľadali miesto, kde by mohli prekonať riekku. Hladina bola mimoriadne vysoká. Ako sa Juraj neskôr dozvedel, viacerí povstaleckí vojaci, ktorí sa pokúsili Hron prebrodiť alebo preplávať, sa utopili.

Keď sa priblížili k Slovenskej Ľupči, krajan z Lomu bedákal:

Významovanie nemeckých vojakov prezidentom Tisom po obsadení Banskej Bystrice, 30. októbra 1944.

„Už nevládzem, kvôli hladu už ani poriadne nevidím, poručeno pánu bohu, vzdám sa.“ Juraj sa však nevzdával nádeje vrátiť sa do Kokavy. Okolo Ľupče však patrolovala nemecká stráž, ktorá ich zajala.

V Banskej Bystrici videl aj Tisa

Nacisti v Slovenskej Ľupči sústredili desiatky zajatcov. Fyzicky i psychicky vyčerpaných, vyhladovaných, premočených celty ťahali za sebou... Chytených partizánov popravili na stromoch pred kostolom, povstaleckých vojakov viedli pod hlavňami guľometov do Banskej Bystrice.

„Verte či nie, zazrel som tam aj Jozefa Tisu,“ tvrdí Krahulec, „neskôr som sa dozvedel, že v ten deň slúžil nacistom d'akovnú omšu a na ústrednom námestí ich vyznamenával. Ako sme kráčali ulicami, z rozličných budov na nás mávali zadržaní vojaci. Púšťajú vás domov, volali sme na nich. Oni? Kdeže! Lesy boli

Povstalci koncom októbra 1944 ustupujú Starými Horami na Donovaly, zatiaľ ešte na vojenskej technike.

totiž plné letákov, ktoré zhadzovali z nemeckých lietadiel. S textom: Slovenskí vojaci, váš prezident Tiso ešte žije, prihláste sa aj s týmto letáčikom a keď budete viacerí, tak vás odvezieme aj domov. Bola to lož, všetci išli do koncentračných táborov!“

Napokon ich umiestnili v Radvani v remízach pre nákladné autá. Na druhý deň Nemci robili medzi nimi evidenciu. Viacerí zajatci už dva dni nič nejedli. Sľuboval im fazuľovú polievku, no Juraj už na ňu nečakal, viac túžil po úteku. Nemec zo strážneho oddielu chodil od jedného baraka k druhému. Keď sa otočil, Juraj vystihol chvíľu a šmyk von. Bol tam drevený plot a v ňom diery, za ním stáli ľudia, ktorí čakali na svojich zajatých príbuzných.

„Mali voči mne pochopenie, keď sa tam motali,“ prizvukuje Krahulec. „Pri jednej vilke stál gardista, no zrejme počtivec. Ponič mi pomoc. Ako sa dostanem cez rozbúrený Hron, pýtam sa ho. Ďalej tadiaľ prechádza lávka, hovorí mi, včera ju Nemci strážili, no dnes som ich tam nevidel. Hop alebo trop. Mal som šťastie, na druhej strane som zbadal cestu vedúcu do lesa.“

Šťastie ho naďalej neopúšťalo

Pomaly sa stmievalo, dostal sa ešte v ten deň do Očo-

vej, no aj tú už obsadili Nemci. Jeden dedinčan ho pristavil, dal najesť a tvrdil, že vie, kde postáva stráž. Za tmy ho vyviezol z obce. Juraj neuveriteľne prešiel pešo za jeden deň až do Utekáča, ktorý bol vtedy súčasťou Kokavy nad Rimavicou. Pritom po hlavnej ceste pendlovali nemeckí vojaci, tak sa jej musel vyhýbať.

Nemal sa však komu vrátiť. Mama mu zomrela, keď mal sotva rok, a otec, keď mal trinásť. Zostal iba so staršou sestrou. A tak sa prihlásil u vzdialenejších príbuzných, ktorým pomáhal okolo gazdovstva. Tri rodiny sa najprv tlačili v jednom dome, no nepriechli si. Spolu postavili novú chalupu, kde však potom ubytovali partizánov. Jeden z nich sa volal Nikolaj Chmeľnickij.

„Ako matrôza ho zajali Nemci ešte v južnom Rusku, kde sa ťažila ropa,“ spresňuje Krahulec, „no podarilo sa mu utiecť zo zajateckého lágru v Nemecku. Na Slovensku sa k nemu pridali ešte dvaja mládenci z Handlovej – Krátky a Bláha. Pri Utekáči lanárili i mňa, ale už som mal legitimáciu československého vojaka a vedel som, že budem musieť nastúpiť do Svobodovej armády, tak som k nim nešiel. No pomáhal som im vždy, keď sa dalo.“

(dokončenie príbehu na 12. strane)

Partizáni v Utekáči sa nevzdávali

V neďalekom Poltári mali okupanti veliteľstvo. Pred Vianocami 1944 zavítala do Utekáča nemecká hliadka na dvoch nákladných autách. Vojaci sa bojovo rozvinuli okolo železničnej zastávky. Jeden dôstojník a poddôstojník sa vybrali na prehliadku sklárne, kde bol riaditeľom Nemec Bauer.

Zhodou okolností sa tam vtedy nachádzala skupina partizánov. Keď do haly hutskej výroby vstúpili Nemci, hórni chlapi ich obkolesili a veliteľ Chmeľnickij zvolal: „Hende hoch!“ Nemci však reflexívne siahli po osobných zbraňach, a to sa im stalo osudným. Logicky nasledovali dávky zo sovietskych samopalov. Partizánov vzápätí pohltil blízky les, no robotníkov tento incident vyľakal. Bezhlava sa rozbehli z fabriky všetkými smermi. Niektorí do lesa, iní domov, aby varovali pred pomstou nacistov.

Tá nadišla na druhý deň, keď sa sem dohrnuli Nemci z Poltára. Ako si spomína Juraj Krahulec, „nastal strašný frmol. Ľudia utekli do hôr, kde mali porobené bunkre. Nacisti do nich strieľali ako na hone zajacov. Ďalší deň „zavítali“ do Salajka, kde zastrelili muža, keď vyskakoval z okna. Volal sa Strmeň.“

K ďalšej represii došlo 22. januára 1945 v neďalekej osade Drahová. Nadväzuje odbojár: „Nemci prišli z hlavnej štreky.

Nikolaj Deteriev Chmeľnickij sa narodil na sovietskej Ukrajine v roku 1921. Počas SNP bol komisárom Práporu generála Svobodu, potom veliteľom oddielu partizánskeho zväzku Chruščov, ktorý sa podieľal na plnení spravodajských, diverzných a bojových úloh. Desiateho novembra 1944 sa pripojili k partizánskej jednotke Alexeja M. Sadilenka.

Chmeľnickij je so svojimi druhmi pochovaný na cintoríne Červenej armády vo Zvolene. V Drahovej im v roku 1974 odhalili pamätník. Členovia základnej organizácie SZPB a obecný úrad v Utekáči sa starajú celkovo o osem pomníkov a hrobov hrdinov, ktorí padli za našu slobodu.

Bola zima, videli sme, ako sa tam valili Nemci v snehových uniformách. Ľudia už nariekali, zle je, ale oni vraj hľadali iba špek – slaninu. Prišli za starostom a akurát, keď sa ho pýtali, či sú tam nejakí partizáni, počuli zblízka strelbu. Došlo k prestrelke, pri ktorej padol aj Chmeľnickij.“

O štyri dni na to po ťažkých bojoch vojská Druhého ukrajinského frontu oslobodili Kokavu nad Rimavicou a o ďalšie dva dni aj Utekáč. (ao)

Nikolaj Chmeľnickij (vľavo) a Andrej Krátky v lesoch pri Utekáči, 1944.

Osemnásť „neznámych“ hrdinov

Doc. PhDr. Oldřich Vaněk, CSC., predseda HDK pri ObIV SZPB v L. Mikuláši

Do pátrania po hrobe čs. vojaka z Ukrajiny, ktorý padol pri Važci, sa zapojila aj Historicko-dokumentačná komisia pri Oblasťnom výbore SZPB v Liptovskom Mikuláši. Pri pátraní po identite československých vojakov padlých pri tejto obci zásadným spôsobom pomohol Ing. Milan Kopecký, autor mnohých prác o 1. čs. armádnom zbore v ZSSR. „Neznámym“ sa podarilo vrátiť ich tvár.

Pomník padlých československých vojakov vo Važci.

Na základe dobových dokumentov a svedectiev priamych účastníkov môžeme konštatovať, že sme výrazne pokročili v objektivizácii poznatkov o bojoch na prístupoch k Liptovskému Mikulášu koncom januára 1945.

Obnovený útok

Po ťažkých bojoch na Dukle, v priebehu ktorých 1. čs. armádny zbor v ZSSR utrpel značné straty v podobe padlých, ranených a nezvestných vojakov, bola nevyhnutná prestávka a doplnenie. Jednotky preto prešli do obrany na rieke Ondava, kde zostali až do polovice januára 1945. Osemnásteho januára 1945 začal zbor opäť s aktívnymi operáciami smerom na západ.

V skorých ranných hodinách v pondelok 29. januára 1945 jednotky 1. čs. samostatnej brigády v ZSSR dosiahli Štrbu a vystriedali tu čelnú jednotku 17. gardového streleckého zboru Červenej armády.

Vo vojnovom denníku 1. čs. armádneho zboru v ZSSR je ku dňu 29. januára 1945 zaznamenané: „1. čs. brigáda vykonala počas dňa pochod z priestoru sústredenia brigády Vel. Lomnica – Huncovce na osi Huncovce, Poprad, Štrba. O 14.00 hod. v priestore Štrby vystriedala jednotky 17. strel. zboru a prešla do prenasledovania nepriateľa smerom na Lipt. Hrádok. O 15.30 hod. sa 3. prá-

por priblížil k osade Važec, protiútokom nepriateľa však bol donútený ustúpiť na záp. svahy výšiny 2 km záp. od Štrby.“

Proti našim Nemci a Maďari

Nepriateľ kryl ústup hlavných síl 254. pešej divízie pechotou v sile práporu, ktorý v priestore Východnej, Važca a Štrby vykonával protiútoky s podporou tankov, samohybných diel a silnej delostreleckej a mínometnej paľby. Konkrétne pri Važci bol postup bojovej zostavy 1. čs. armádneho zboru zastavený východne od Važca, kde narazili na krycie sily 82. samostatnej skupiny vyčlenenej z nemeckej 254. pešej divízie generálmajora Richarda Schmidta a z 2. záložnej maďarskej armády v sile jedného práporu pechoty, podporovaného delostrelectvom, mínometmi, tromi útočnými samohybnými delami a jedným tankom.

Veliteľ 3. práporu 1. čs. samostatnej brigády v ZSSR, tridsaťtriročný štábný kapitán Ludvík Albert Engel, vyslal do tyla nepriateľa rotu samopalníkov. Okolo 16. hodiny sa čelná zástita práporu zastavila na okraji planiny Vříšky (Hochwald, Hovald), ktorá sa skláňala k Važcu. Prápor zaujal bojovú zostavu a čakal na zahájenie útoku samopalníkov. Zneuzdaní Nemci z Hovaldu zahájili delostreleckú, mínometnú a guľometnú paľbu. Neoby-

čajne silný palebný prepád mal zabrániť oslobodeniu obce.

V krutom mraze

Tretí poľný prápor a prieskumná rota, podporované sovietskymi samohybnými delami SU-76 zo 108. gardového pluku samohybných diel, práve prideleného veliteľovi 1. čs. armádneho zboru, sa dostali pod nemeckú delostreleckú paľbu. Jedna z prvých rán zasiahla SU-76, na ktorom bola skupina veliteľa práporu. Štábný kapitán Ludvík Engel, ktorý velenie práporu prevzal 1. januára 1945, bol smrteľne zranený črepinou granátu. V boji padlo 26 vojakov a prápor ustúpil späť do Štrby. Podľa výpovede Daniela Ilavského osemnástich mužov pochovali na cintoríne vo Važci. Všade sú vedení ako neznámi.

O 19. hodine nariadil veliteľ brigády plukovník Jan Satorie 3. poľnému práporu vykonať nový útok na obec Važec. Vojaci však boli príliš telesne vyčerpaní a nepriateľ útok ľahko odrazil. Nezdar nesporne padá tiež na vrub poveternostným podmienkam, pretože sa vrátilo obdobie krutých mrazov, ktoré práve tohto dňa dosiahli svoju maximálnu silu -29 °C. Večerný boj sa potom odohrával za veľkého mrazu a snehovej fujavice a mnohým útočiacim vojakom omrzli ruky, tváre alebo uši. Z práporu automatickov omrzlo 13 mužov.

Rómov vraždili aj v Slatine

Martin Krno

Európsky parlament vyhlásil 2. august za Pamätný deň rómskeho holokaustu (porraimos). V noci z 2. na 3. augusta 1944 totiž v koncentračnom tábore Auschwitz-Birkenau nacisti nahňali do plynových komôr 2 897 žien, detí, starých a chorých Rómov.

Historici predpokladajú, že fašisti v Európe počas vojny fyzicky zlikvidovali 300- až 500-tisíc Rómov. Odhady sa rôznia, lebo mnohých pozabíjali priamo v ich osadách alebo na opustených miestach, kde sa nevedia nijaké evidencie.

Slovenský variant porraimosu predstavovali neznesiteľné podmienky v pracovných lágroch roztrúsených po krajine. V Očovej, Moste na Ostrove, Hanušovciach nad Topľou, Revúcej, Jarabej... Masovo tam popravovali celé rodiny. Stovky rómskych obetí si vyžiadalo aj besnenie nemeckých nacistov za asistencie POHG po potlačení SNP. Desiatky ich zaživa spálili vo vápenke v Nemeckej a v Kremničke, kde sa po vojne odkryli najväčšie masové hroby u nás.

Pomník krvavým Vianociam

„Je to naša zodpovednosť, ale i výzva pre budúcnosť,“ povedala nám pred rokom etnografka Zuzana Kumanová, teraz štátna tajomníčka MK SR, „zdá sa, že sa v dejinách opakujú tendencie riešiť veci veľmi radikálne, keď je snaha vyzdvihovať niektoré skupiny alebo národy a, naopak, iným práva upierať.“

Jedným z dejísk týchto zverstiev bola Slatina pri Dudinciach. Po viedenskej arbitráži pripadla Maďarsku. Perzekúcia Rómov sa vyostřila začiatkom roka 1944, keď Nemci obsadili Maďarsko a do čela štátu postavili Ferencza Szálasiho, vodcu nacistickej Strany šípvých krížov. Len z okupovaného južného Slovenska deportovali do táborov smrti 25- až 30-tisíc Rómov.

že miestni Rómovia ukradli zo skladu potraviny, 56 ich vrátane 7-mesačného dievčatka brutálne zavraždili. Slatinčania ich potom pochovali do masového hrobu v rohu cintorína.

Ma bisteren!

Štíhla veža kostola na vršku nad dedinou ako výkričník va-

ruje široké okolie a upozorňuje, že sa tu pred necelými 77 rokmi stalo niečo strašné. Stojíme pri pomníku, ktorý na starom cintoríne odhalili 22. decembra 2006 vďaka iniciatíve občianskeho združenia In Minorita. Autorom je Norbert Kelecsény. V texte dominuje výzva v rómčine Ma bisteren! Nezabudnite.

Na druhej strane do čiernej žuly vytesali mená Vojtech, Jolana, Ladislav, Berta, Mária, Oto, Lenka... Všetky s priezviskom Fizik. Nasledujú príslušníci rodín Jánošovcov, Benedekovcov, Matyášovcov, Szomsziocov... Pri vedľajšom čerstvom hrobe sme zastihli staršiu pani Kováčovú.

„Do domu Kolomana Fizika nahňali Nemci desiatky Rómov z našej obce,“ hovorí po maďarsky a jej dcéra prekladá: „Mužov, starcov, detí a ženy, ktoré predtým zneuctili. Dnu nahádzali granáty a potom budovu podpálili. Každého, kto sa pokúsil utiecť, v momente zastrelili. Iba ufovi Pusztayovi sa podarilo uniknúť. On nám o tom rozprával. Zomrel pred štyrmi-piatimi rokmi.“

Pomník zavraždeným Rómom na cintoríne v Slatine.

foto autor

ná svoje meno

Úspešný nočný útok

Situáciu vyriešil až nočný útok prieskumnej roty 3. čs. samostatnej brigády v ZSSR na čele s veliteľom podporučíkom Ivanom Hundom, ktorá obišla Važec a prekvapivým útokom z tyla vyvrátila nemeckú obranu. Plukovník v. v. I. Hun-

da neskôr boj opísal nasledovne: „Popoludní si nás zavolať veliteľ práporu. Musíme využiť tmú a nepriaznivé počasie na obídenie nepriateľa pri súčasnom údere hlavných síl čelne. Rota samopalníkov, ktorej som velil, dostala k dispozícii družstvo protitankových pu-

Podporučík Ivan Hunda.

šiek a čatu pechoty. Vyrážame naľahko 2 hodiny pred začiatkom hlavného útoku. Dorazili sme na akýsi pahorok a rozhládame sa. Čakáme. Uvideli sme mohutnú paľbu nepriateľa, no na dohodnuté znamenie od hlavných síl sme čakali márne. Útok bol odrazený. Skúsime zaútočiť sami. Z tylu nás nečakajú.“

Prieskumníci, medzi ktorými bol aj vojak Daniel Ilavský, občan Važca z Čierneho, v noci obišli nemecké postavenia a guľometnou paľbou od Vrškov dosiahli, že Nemci obec narýchlo opustili. Podarilo sa im ešte zničiť železničný most v Petrovskej a v obci most cez Váh na hlavnej ceste. Za prejavenu statočnosť a veliteľskú rozhodnosť bol ppor.

Ivan Hunda na mieste povýšený veliteľom zboru na poručíka.

Spomienka „domáceho“ vojaka

Daniel Ilavský, ktorého veliteľ práporu vyslal na prieskum do obce, situáciu opísal takto: „V blízkosti obce nad cintorinom sa tretí útočný prápor prvej čs. brigády, ktorý po oslobodení Štrby dostal za úlohu pokračovať v útoku, dostal do paľby fašistických mínometov. Tento útok zo strany fašistov nebol očakávaný a bol prekvapujúci. Pri tomto útoku bol smrteľne zranený veliteľ práporu škpt. Ludvík Engel, ďalej jeden neznámy dôstojník ČA a ďalších 16 príslušníkov čs. zahraničnej armády. Celú situáciu zachránila prieskumná rota na čele s veliteľom ppor. Ivanom Hundom

Štábný kapitán Ludvík Albert Engel.

guľometnou paľbou od Vrškov, čím vniesla zmätok do fašistických radov. Fašisti po tomto prepade urýchlene vyprázdňovali dedinu. Podarilo sa im ešte zničiť železničný most v Petrovskej a most v obci cez Váh na hlavnej ceste.“

Važec bol oslobodený 29. januára 1945 o 23. hodine. Nepriateľ počas noci na 30. januára 1945 začal ustupovať z priestoru Važca smerom na západ. Jeho straty dosiahli 150 mužov.

Nová tabuľa – už s menami

V bojoch o oslobodenie Važca a Východnej v čase od 29. do 31. januára 1945 padlo spolu 36 a zranených bolo 52 príslušníkov 1. čs. armádneho zboru v ZSSR.

Predsedníctvo Oblastného výboru SZPB v Liptovskom Mikuláši iniciovalo rokovanie s obecným úradom vo Važci s cieľom nahradiť tabuľu na symbolickom hrobe „neznámych“ československých vojakov tabuľou s ich menami a zvýšiť povedomie verejnosti o tom, že vo Važci nie je iba nemecký vojnový cintorín.

Materiál bol spracovaný na základe originálov dokumentov 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, 1. čs. samostatnej brigády v ZSSR uložených v Ústrednom vojenskom archíve – Vojenskom historickom archíve v Prahe a spomienok Ivana Hundu a Daniela Ilavského.

Mená „neznámych“ hrdinov

Dnes, po vyše 75 rokoch, môžeme identifikovať aspoň časť týchto obetí. Vo Važci to boli z 3. poľného práporu 1. pešej brigády škpt. ENGEL Ludvík, voj. PAVLÍK Michal, voj. MEDVE Andrej, čat. FUNDÁK Nikolaj, voj. RUŠČÁK Juraj, voj. VARGA Ernest, voj. TOMKA Jan, voj. CIGAN Koleman, voj. HAJNALI Michal, voj. TULAJDAN Ivan, voj. CHLPÍK Ondrej, slob. HRICKO Michal, voj. ŠTALER Karel. Z práporu automatčikov 1. pešej brigády voj. MALIŇÁK Andrej, slob. HANDRJUK Ivan (obaja boli pochovaní na cintoríne vo Važci) a z prieskumnej roty brigády voj. CEBOŠ Vasil a voj. HUSINEC Jan (obaja boli pochovaní taktiež na cintoríne vo Važci). Ďalším bol s veľkou pravdepodobnosťou voj. KOVAL Fedor (po otcovi Ivan), nar. 15. 2.1907 Kelečín, okr. Volové, ktorý zostal od 30. januára 1945 po boji pri Važci nezvestný.

V knihe autorov Jiřího Hofmana, Václava Širca a Jaroslava Vavulíka *Volný štít Česi v prvom a druhom odboji, I. díl – na frontách*, ktorej druhé vydanie v roku 2004 pripravil Český svaz bojovníkov za svobodu, sú uvedení ďalší čs. vojaci, ktorí padli v boji o Važec: des. Rostislav KOPECKÝ z Malého Špakova, Josef NAJMAN/NEUMANN z Kvasilova, Antonín ŘEPIK z Demidovky a Antonín KALÍK z Mirohošta, ktorý bol v skupine škpt. Engela.

Predsedníctvo Oblastného výboru SZPB v Liptovskom Mikuláši iniciovalo rokovanie s obecným úradom vo Važci s cieľom nahradiť tabuľu na symbolickom hrobe „neznámych“ československých vojakov tabuľou s ich menami a zvýšiť povedomie verejnosti o tom, že vo Važci nie je iba nemecký vojnový cintorín.

Materiál bol spracovaný na základe originálov dokumentov 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, 1. čs. samostatnej brigády v ZSSR uložených v Ústrednom vojenskom archíve – Vojenskom historickom archíve v Prahe a spomienok Ivana Hundu a Daniela Ilavského.

V Košickom múzeu majú Messerschmitt

Boris Macko

Múzeum letectva, ktoré je súčasťou Slovenského technického múzea v Košiciach, opätovne otvorilo svoje brány 4. mája. Najmä priaznivci leteckej techniky, ale nielen oni, si tak môžu prezrieť vystavené exponáty.

V múzeu majú čo ponúknuť, návštevník sa v jednotlivých expozíciách dozvie o počiatkoch letectva do roku 1945, potom od roku 1945 po súčasnosť, prístrojovej technike, leteckých technológiách a nechýba ani expozícia cestnej dopravy.

Stíhačka s vlastným príbehom

Medzi najväčšie unikáty patrí legendárna nemecká stíhačka Messerschmitt. Ide o verziu Me-109 G-14 A/S. Navyše vystavený stroj má svoj príbeh, napriek vojnovým udalostiam a desaťročiam, ktoré odvtedy uplynuli, sa vie o ňom viac.

Pilotoval ho Herbert Maxis, ktorého zostrelili 1. januára 1945 v blízkosti obce Felsberg/Saar, keď útočil na kolónu amerických vojenských vo-

zidiel. Zasiahla ho strela z protiletadlového kanóna. Po núdzovom pristátí pilota za nejasných okolností ho Američania zastrelili. Vrak až v roku 1988 objavil nadšenec histórie letec-

tva Raymond Wagner.

V roku 2004 získala lietadlo nadácia Messerschmitt Stiftung, ktorá v Európe prevádzkuje tri jediné Me-109, ktoré dokážu ešte lietať. Na vraku urobila prvé úpravy. O štyri roky neskôr získal od nadácie lietadlo bez motora Jurgen Dilger, ktorý ho chcel zrekonštruovať. Nakoniec od toho upustil a v roku 2012 sa stí-

hačka dostala do zbierok Slovenského technického múzea v Košiciach.

O dva roky zreštaurovali jej vonkajšie súčasti vrátane krídel, v roku 2015 prišli na rad

vnútorné časti lietadla a jeho systémy, o rok neskôr sa dotiahli posledné detaily priestoru kabíny, motora rádiostanice či kamufláže.

Galéria prezidentských lietadiel

Medzi ďalšie pozoruhodnosti patrí galéria prezidentských lietadiel, o ktorú sa zaslúžil najmä bývalý prezident Rudolf Schuster. Tvoria ju stroje, ktoré venova-

li hlavy viacerých štátov Európy aj sveta. K jedinečným exponátom patrí čínsky stíhací bombardér Nanchang Q-5 v kóde NATO „Fantan“, ktorý je jediným v Európe. Ide o dar čínskej vlády.

Sú tu aj ďalšie unikátne stroje, napríklad stíhačka Mira-

ge IIIIE, ktorú darovali francúzske vzdušné sily na podnet vtedajšieho prezidenta Jacquesa Chiraca, či lietadlo firmy Lockheed F-104 Starfighter. Ide zase o dar talianskeho prezidenta Azeglia Ciampiho. Do Košíc ho priviezol obrovský dopravný C-130 Hercules zo základne na Rimini. Talianski vojenski špecialisti „hviezdného bojovníka“ poskladali 8. augusta 2003 za neuveriteľných 20 hodín.

Nechýba však ani letecká technika bývalého Československa, či už známe cvičné lietadlo L-29 Delfín, alebo povestný „Čmeliak“, ktorý sa využíval v poľnohospodárstve.

Foto archív autora

Unikátna stíhačka v Múzeu letectva Košice.

Záhľadné bombardovanie Košíc

Boris Macko

Koncom júna si metropola východného Slovenska pripomenula už 80. výročie smutnej udalosti, ktorá otriasla dovtedy viac-menej pokojným mestom. Košice, ktoré vtedy boli súčasťou Horthyovského Maďarska boli v „závetrí“. Obyvatelia žili v ilúzii, že síce zúri vojna, ale ich a mesta sa veľmi netýka.

Domy v rozvalinách po bombardovaní Košíc, ktoré v tom čase patrili Maďarsku. foto archiv autora

Z tohto omylu ich kruto vyviedla udalosť, ktorá sa stala 26. júna 1941. Krátko po jednej popoludní sa na juhovýchodnom obzore objavili tri dvojmotorové bombardéry, o sedem minút nato začali na Košice dopadať prvé bomby. Bombardéry zasiahli z výšky 800–1500 metrov západnú časť mesta. Na zem dopadlo 29 bômb, ktoré mali na svedomí 29 obetí, z toho dve deti. Ťažké zranenia utrpelo 14, ľahké 48 ľudí. Bomby zničili 20

budov. Dôležité vojenské ciele však neboli zasiahnuté. Strategický význam mala budova pošty. Podľa záznamov zahynulo šesť zamestnancov pošty, okrem iných aj jej riaditeľ.

Kto? A prečo?

Hneď na druhý deň po tomto útoku vyhlásilo Maďarsko vojnu Sovietskemu zväzu. Ani po desaťročiach nie je jasná otázka, kto bombardoval Košice a prečo. Keďže jedna bomba zhode-

ná na mesto a ďalšia, ktorú sa neznámym letcom nepodarilo uvoľniť a zhodili ju pri Haniske neďaleko Košíc nevybuchla, zistilo sa, že išlo o 100-kilogramové bomby sovietskej výroby. Z toho boli rýchlo vyvodené závery, že išlo o útok sovietskych lietadiel. Presnejšie, Sovieti mali namiesto Prešova omylom bombardovať Košice. Ťažko povedať, keďže Sovieti mali v tej dobe iné starosti a aj po vojne popreli, že by stáli za bombardovaním Košíc. Navyše zhodené sovietske bomby boli ešte z 1. svetovej vojny.

V hre bola aj teória o „samobombardovaní“ maďarským letectvom. V prvotných fázach invázie do Sovietskeho zväzu totiž po boku nemeckej armády bojovala slovenská, aj rumunská armáda. Za to mali mať prísľúbené územné zisky. Naopak, Maďari ostali bokom. Vraj teda bolo treba nájsť obhájitelný dôvod, prečo sa k Nemcom pripojiť. Proti tejto teórii je okrem iného fakt, že Maďarské letectvo nemalo v tej dobe bombardéry, ktoré by dokázali niesť desať 100-kilových bômb.

Posledný „podozrivý“ je prekvapujúci

Ďalšia teória hovorí o tom, že za bombardovaním mohla byť aj nemecká Luftwaffe. Aj v prí-

pade tejto teórie mal nálet vyprovokovať Maďarsko k útoku na Sovietsky zväz. Lenže Nemecko v tej dobe tiež nemalo lietadlá, ktoré by dokázali niesť každé po desať 100 kg bômb. Nebolo to v možnostiach bombardérov Heinkel He 111, Junkers Ju 86, ba ani Junkers 88. Nemci navyše nemali veľký záujem o účasť maďarskej armády, ktorá nebola najlepšie vyzbrojená a vybavená. Okrem toho sa nemeckej armáde dарило a nemala dôvod povoláť na pomoc ďalšie spojenecké sily. Na strane druhej však Luftwaffe mohla disponovať ukoristenými sovietskymi bombardérmi a bombami. Preto ostáva táto možnosť predsa len otvorená.

Poslednou a podľa viacerých historikov najpravdepodobnejšou možnosťou je, že za útokom na Košice je rumunské letectvo. Prečo? Nuž v prvom rade disponovalo bombardérmi, ktoré mohli niesť desať spomínaných sovietskych bômb. Motív? Ako už bolo spomenuté, Rumuni v tom čase bojovali po boku Nemcov na východnom fronte. Keďže veľa rumunských jednotiek tam bolo odvelených, v prípade potenciálneho útoku maďarských jednotiek na samotné Rumunsko by ich nedokázali odraziť. Preto presvedčili aj Nemcov, že takýto krok by bol prospešný, aby bolo oslabené aj Maďarsko.

Ako to teda naozaj bolo? Možno sa to už nikdy nedozvieme. V každom prípade je tu ešte stále nádej, že historikom sa podarí túto záhadu rozlúsknuť.

Aj takto to vyzeralo po bombardovaní Košíc. foto archiv autora.

Spomienka na vzburu v Ružomberku

Róbert Fajta, predseda ObV SZPB Ružomberok

V júni roku 1939 sa Ružomberok stal dejiskom neobyčajnej udalosti – vojaci spolu s občanmi mesta rozohrali gardistickú zábavu v Hrabovskej doline, vyhnaní členov Hlinkovej gardy z mesta, oslavovali Československú republiku a protestovali proti spolenectvu s hitlerovským Nemeckom.

Túto udalosť si členovia SZPB pripomenuli v piatok 4. júna 2021 pri pamätnej tabuli v Hrabovskej doline v Ružomberku.

Počet účastníkov vzbury bol niekoľko tisíc. Po jej potlačení bolo takmer 1400 vojakov rozohnaných do posádok po celom Slovensku, stovky ich boli odsúdených. Celú vzburu musela po-

tlačiť pechota z Dolného Kubína a tanky z Martina.

Ružomberok sa tak už v prvých týždňoch existencie tzv. slovenského štátu stal – podobne ako v roku 1944 na začiatku SNP – jedným z najvýznamnejších miest odporu proti totalite.

Tieto búrlivé udalosti mali dlhší čas pripravovanú koncepciu, ktorá smerovala buď k pripojeniu sa k povstaniu ilegálnej vojenskej organizácie Obrana národa, alebo k masovému odchodu vojakov a ozbrojených občanov k československému vojenskému odboju v Poľsku.

Členovia SZPB chceli vyjadriť nielen úctu voči hrdinstvu ružomberkých vzbúrencov, ale i podporu všetkým, ktorí dokážu verejne vystúpiť proti hrozbe fašizmu ešte aj dnes.

Účastníci podujatia pri pomníčku vzbúrencov z roku 1939. foto autor

To je náš pomník

Hrob rumunského hrdinu v Trenčíne

Lubomír Brezovský, tajomník ZO SZPB generála Goliana Trenčín 1

V mestskej časti Trenčína s názvom Kubrá sa na miestnom cintoríne nachádza skromný hrob. Ide o miesto posledného odpočinku vojaka Rumunskej kráľovskej armády, Floriana, ktorý padol za našu slobodu 10. apríla 1945. V ten deň bol Trenčín oslobodený po rieke Váh.

Nie je známe, kedy sa narodil, ale vieme, že zomrel na následky zranení po zásahu nemeckého snajpera. Ten naňho strieľal z ešte neoslobodeného brehu Váhu.

Klub vojenskej histórie protifašistického odboja – ZO SZPB generála Goliana Trenčín 1 na svojom zasadnutí navrhol, aby sa v spolupráci s rumunským veľvyslanectvom zistilo niečo bližšie o padlom vojakovi a jeho príbuzných, ktorí by zrejme uvítali správu o mieste jeho posledného odpočinku.

Občania mesta na hrdinstvo vojaka nezabudli, a preto sa o jeho hrob spolu s mestským úradom starajú, akoby šlo o ich príbuzného. Na hrobe rumunského vojaka je nápis „Tu spočíva v Kristu Pánu“.

Ak bývate v Trenčíne alebo cezeň prechádzate, môžete sa pri hrobe padlého vojaka zastaviť a zapáliť mu sviečku ako poďakovanie za jeho obeť pre našu slobodu.

Hrob rumunského vojaka, ktorý zahynul pri oslobodzovaní Trenčína. foto autor

SNP a holokaust vo Voderadoch

Michal Majtán, pamätník vojnových udalostí

Vo veľkej knihe o obci Voderady neďaleko Trnavy (1. vydanie z roku 2014) sú veľmi zaujímavé state aj o situácii v obci v období SNP, ako aj v predchádzajúcich rokoch tzv. Slovenského štátu. Okrem iného sa v nej spomína, ako 2. novembra 1938 prišli do obce „slovenskí vystaňovalci z územia zabratého“ Maďarskom po rozhodnutiach tzv. Viedenskej arbitráže. Tí nechceli zostať pod vládou Maďarska.

Bolo ich 59 a všetkých ich umiestnili na tzv. Joži majeri, ktorý patrila grófke Kláre Keglevicovej. K udalostiam 2. svetovej vojny patrila aj účasť občanov Voderád v slovenskej armáde na strane Nemecka.

Ľudia s režimom nesúhlasili

Ako sa uvádza v knihe, „už na vojne proti Poľsku sa zúčastnila slovenská armáda a z toho dôvodu narukovalo z Voderád päť ročníkov brancov“. Starostov v tom období nahradili z moci úradnej tzv. obecní komisári. Regrutovali sa z Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSĽS). V obci fungovala aj Hlinkova garda.

Obdobie rokov 1939–1945 bolo v obci relatívne pokojné. Ilegálne či po vypuknutí Povstania legálne v nej nevznikol Revolučný národný výbor a nepôsobili ani štruktúry občianskeho odboja. Hoci do roku 1949 v nej existovala miestna organizácia komunistickej strany, vo vojnových rokoch o ilegálnej organizácii nieto zmienky. Viacerí občania však nesympatizovali s režimom: vládnym komisár konštatoval, že niektorí občania boli pasívni k štátnym akciám a mnohí sa nezúčastnili na akcii pôžičiek na obrodu Slovenska.

Londýnske vysielanie aj s nemeckým vojacom

Obyvatelia Voderád museli na-

na viac dní za nemeckými jednotkami na východe. Nebol však už stotožnený s hitlerizmom a bežne s nami počúval rozhlasové vysielania z Londýna. Na ulici som strážil, aby nás niekto nepočul a neudal. Tento Mitschke bol nespokojný aj preto, lebo bol už po zranení bez jedného oka a po vyliečení šoférovať musel naďalej. Po vojne sme sa občas navzájom stretali. Žil v NDR.

Pohľad na Voderady v časoch 2. sv. vojny.

foto archiv autora

vyšie strpieť prítomnosť nemeckej jednotky, ako aj jednotky slovenského delostrelectva, jednotky Hlinkovej gardy, ba i maďarských a rumunských vojakov. Nemecká armáda sa usadila vo Voderadoch dva týždne po vypuknutí Slovenského národného povstania. Bývali v kaštieli a v škole, ale mnohí boli ubytovaní aj po rodinách.

Aj v našej rodine bol takto ubytovaný nemecký šofér Mitschke. Odchádzal s nákladným autom aj

Naši v Povstaní

Na Povstaní sa v roku 1944 zúčastnilo z Voderád viacero mužov v rámci povstaleckej armády. Po porážke SNP sa väčšina vojakov z armády vrátila domov. Niekoľko ich bolo odvlečených do Nemecka. Väčšina z ďalších (približne 17) však koncom novembra musela znovu narukovať do Trnavy a odtiaľ potom išli do Talianska na opevňovacie práce. V apríli 1945 prešli na stranu spojeneckých vojsk. Domov sa vrátili v júli 1945.

máda 1. apríla 1945, pričom vojnové škody predstavovali menšie poškodenia stiech a chodníkov od granátov.

Záchrana židovskej rodiny...

V dedine bola len jedna židovská rodina Marmosteinových. Ako starších ľudí ich na práce v lágroch do roku 1944 nedeportovali. Avšak v 2. etape – od druhej polovice roka 1944 – im hrozilo vystaňovanie. Dlhú dobu ich ukrývala rodina Alexandra Mar-

ka. Podľa svedectiev bol zaťatým tajomníkom miestnej Hlinkovej gardy Anton Remenár. Mal účasť na odvlečení rodiny Marmosteinových z obce do Serede. A to na základe udania v marci 1945 o tom, že sa skrývajú u Markových. Na základe arizačného nariadenia č. 198/1941 boli odňaté pozemky Artúra Marmosteina a jeho manželky. Do užívania ich dostalo viacero obyvateľov Voderád. V knihe o Voderadoch sú vy-
menovaní.

Rodina Marmosteinových bola v marci 1945 zo Serede „odlifrovaná“ do Terezína v Čechách. Bol už koniec vojny, a tak sa jej tam všetci traja dožili. Po návrate, pochopiteľne, žiadali MNV o návrat pozemkov, čo národný výbor aj zabezpečil. Materiálne škody na dome a hospodárskych staviskách odhadol A. Marmostein na 60-tisíc korún a škody na hnuťnom majetku na ďalších 60-tisíc.

...dodnes bez ocenenia

Viacerí z obce sme považovali za opodstatnené, aby rodina Markových – v danom období vdova po A. Markovi, resp. ich deti Ján a Alexander – boli ocenení vyznamenaním Spravodliví medzi národmi. Nebyť ich skrývania Marmosteinových do marca 1945 by asi pobyt v Terezíne neprežili. Napriek viacerým svedeckým výpovediam (vrátane židovského svedka pána Klugeho), ako aj textu v knihe o Voderadoch vyznamenanie nikto z rodiny nedostal. Popis príbehu prechovávaného Marmosteinových u Markových a tým aj záchranu ich životov bol zaslaný do Múzea holokaustu v Seredi.

Spoločne s českými antifašistami

Redakcia

Je nevyhnutné naučiť sa chápať, čo fašizmus je, ako vzniká, ako sa derie a dostáva k moci. Nech fašisti sami seba nazývajú, ako chcú, nakoniec sa vždy ukáže kto a akí v skutočnosti sú. Treba vedieť spoznávať konanie, znaky, odkrývať zámery, ktoré fašisti skrytou či menej skrytou formou chcú presadiť v živote spoločnosti.

Týmto slovom sa predseda SZPB Pavol Sečkář prihovril delegátom XI. zjazdu Českého zväzu bojovníkov za slobodu (ČSBS), ktorý sa uskutočnil 10. júla v Prahe. Českých partnerov informoval o činnosti zväzu a najmä o nových aktivitách, ktorými sme pozmenili tie tradičné kvôli epidemiologickým opatreniam. Spomenul vydanie zborníkov a prednášok v elektronickej forme, ale aj vlnajúšiu prehliadku žiackych umeleckých

diel Kytica 75 ruží k víťazstvu nad fašizmom.

V tejto súvislosti zdôraznil dôležitosť získavania mladých pre prácu vo zväze, alebo aspoň spoluprácu s ním: „Je prirodzené, že protifašistické zmysľovanie si vyžaduje istú zrelosť myslenia a životnú skúsenosť. Rovnako je prirodzené, že mládežníckou organizáciou nebudeme, ale ak chceme mať budúcnosť, príprave a získavaniu mladých je potrebné venovať maximálnu pozornosť.“

Vystúpenie predsedu SZPB vzbudilo medzi delegátmi zjazdu veľkú pozornosť a ukázalo sa, že obe organizácie spája nielen minulosť a prítomnosť, ale aj predstavy o budúcnosti. Preto je potrebné, aby sme intenzívnejšie spolupracovali aj v oblasti výchovy antifašistickej mládeže.

Aj ďalší členovia delegácie zväzu, ktorú ďalej tvorili podpredseda ÚR SZPB Juraj Drotár, vedúci koordinačného oddelenia Jozef Ťažký a referent ekonomického oddelenia Peter Baroš, sa v neformálnych rozhovoroch s delegátmi zjazdu presvedčili, že pred oboma organizáciami stoja identické výzvy a úlohy.

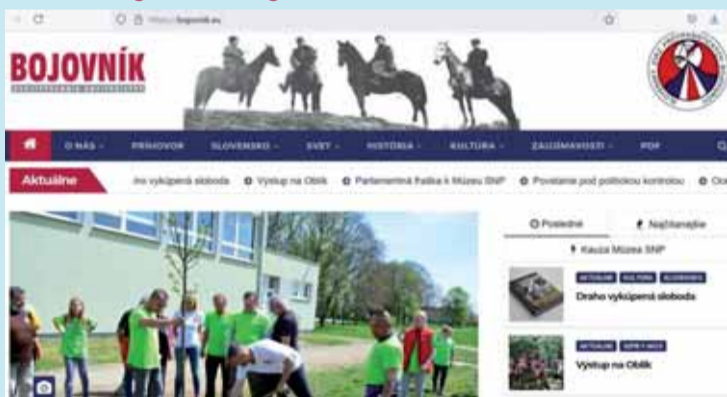
Zjazd ČSBS v funkcii predsedu potvrdil Jaroslava Vodičku.

Pohľad na účastníkov XI. zjazdu ČSBS.

foto Jozef Ťažký

Sledujte Bojovník na internete!

- Každý deň nové príspevky
- Udaloosti a kauzy zo Slovenska
- Veľa fotografií, veľa obrázkov, dokonca aj video
- Udaloosti odhalenia z celého sveta
- Všetko o kauze Múzea SNP na jednom mieste
- Zaujímavé rozhovory so zaujímavými ľuďmi
- Pravdivé dejiny bez zahmlievania
- Prekvapujúce historické momenty slovom i obrazom
- Kompletne vydania tlačeneho Bojovníka v digitálnej forme (PDF)
- Informácie o činnosti SZPB po celom Slovensku

Ak chcete zverejniť svoj (multimediálny) príspevok, pošlite ho na adresu media@szpb.sk.

www.bojovnik.eu

Ako sa skončila Jurajova anabáza?

(dokončenie príbehu zo 7. strany)

Krátko po oslobodení Kokavy nad Rimavicou tam zorganizovali asentírku, na ktorej nechýbal ani Juraj Krahulec. Častočne ich vystrojili a poslali do Popradu. Nuž, poslali ako poslali. Cestu museli vojaci československej armády absolvovať peši, lebo mosty boli zväčša vyhodené do vzduchu, hradske rozbité.

„Pokiaľ ide o železnice,“ dodáva dnes 99-ročný Krahulec, „Nemci mali veľký hák, ktorým potrhali všetky podvaly. Vlaky začali chodiť až, keď sme dorazili na Moravu, aj to iba od mosta po most. Nocovali sme

zavedieme poriadok. Tam sme už stretávali stáda nestráženého dobytku, ktorý okupanti sedliakom ukradli, no už ich nestihli zahnať až do Nemecka. Takže sme už koenečne hladom netrpeli.“

V rozbitých Prahe ich zaradi-

tých zábavných podnikov. Vtedy tam bolo veru veselo. Ved' sa skončila vojna v Európe!

Príslušníci Červenej armády postupne odchádzali po dočasnom pontónovom moste cez Dunaj, kde dnes nájdete Most SNP. Krahulec si spomína na regulovčičku, ktorá tam usmerňovala dopravu. Keď Sovietsi vyprázdňovali Kutuzovove kasárne, premiestnili tam Slovákov. Na Kuchajde bol tábor so zajatými Nemcami. Náš oslávanec po

Slávnostné defilé na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave.

kade-tade po dedinách. Ale pretože sme skoro všade išli peši, tak front nás stále predbiehal o niekoľko dní.“

Slováci peši do Prahy

„Ludáci v roku 1939 vyhánali Čechov zo Slovenska s pokrikom Česi peši do Prahy,“ smejie sa jeho syn, tiež Juraj, ktorý sa najviac stará o svojho otca, „a potom ste tam po šiestich rokoch išli peši oslobodzovať zvyšok obnovenej republiky.“

Po sústredení v meste pod Tatrami prechádzali čerstvo oslobodeným Liptovským Mikulášom, Ružomberkom. Všade videli rozstrieňané domy, zničenú vojenskú techniku. Až v Turanoch nad Váhom sa dostali k vojenskej koriste po Nemcoch k motorkám s privesom, k takzvaným trojkolkám, ktoré nechýbajú hádam v nijakom filme o druhej svetovej vojne. Tam sa zdržali zo dva týždne, aby ich spojardnili a ako vojenský šofér učil ostatných na nich jazdiť. V Martine niektorí starší dôstojníci zakladali novú posádku. Pôvodne uvažovali aj s ostatnými, no väčšina išla ďalej.

„To sme už počuli kanonádu od Strečna, kde opäť prebiehali ťažké boje. Nás však už do nich priamo nenasadili,“ spomína si Juraj Krahulec starší. „Na Morave už vtedy po prechode frontu šarapatili banderovci, a tak nás miestni s odľahčením vítali, že

li do slovenského 17. pešieho pluku, vyzbrojili protitankovými puškami a ubytovali v Benešovom štátnom reálnom gymnáziu na Letnej. Samozrejme, že nechýbali na víťaznom defilé. V polovici júna sa celý pluk presunul do Bratislavy, kde sa tiež konala slávnostná prehliadka.

Vo vilách vyhrávali ruské častušky

„Pamätám sa, ako sme išli z Hviezdoslavovho námestia popri Národnom divadle a Manderláku až na hrad. Už nás nemali kde inde umiestniť. Aj v každej vile v okolí Palisády boli ubytovaní červenoarmejci. Ako tí po večeroch nádherne vyhrávali na harmonikách! A cli-vo i veselo spievali! Počúval som ich so zatajeným dychom.“

Na Bratislavský hrad, kde obsadili staré vojenské stajne, dovedli tie kravy z Moravy. Aj ich tam pásli. Postupne im poslúžili ako veľké mäsové konzervy. Kuchyňu mali dole pri kostolíku na Zuckermantli, kam chodievali pre obedy. Neskôr im prideliť trofejné sanitky a nákladniaky. To už bývali v továrni na výrobu ľadu pri Rybnom námestí, kde spávali na sene. Kúsok opodiaľ stál Mestský pivovar a Žižkov lazaret, kde sa liečili ranení sovietski dôstojníci. Mnohí bez nohy či bez ruky, no slovenských vojakov prosili, aby ich preniesli do okoli-

nich chodil každé ráno ozbrojený samopalom, aby im v kasárni prideliť nejakú robotu. Najčastejšie zametanie dvora.

Napokon zakotvil v Bratislave

Ako sa skončila Jurajova vojnová anabáza? Veľmi jednoduché. Začiatkom roku 1946 prišla demobilizácia, dostal prepúšťací list.

„Ocitol som sa vo zvláštnom rozpoložení,“ hovorí. „Nemal som kam ísť, v Kokave som dom nemal, ani blízku rodinu. Stretával som sa v Bratislave s dvomi známymi z rodného kraja – s policajmi z Gunduličovej ulici. Nahovárali ma, aby som sa k nim pridal. Nemal som vtedy nič, ani riadne ošatenie. Dajaké peniaze som si ušetril, no prišla výmena a na ruku mi dali 500 korún. Nuž, začínal som od nuly.“

Dlhšie váhal, až nad'abil na spolužiaka z Kokavy. Pracoval na dostavbe tunela pod hradom: „Pod' k nám, aj ťa oblečieme, dáme ubytovanie.“ To rozhodlo. Dielo dokončili a potom Juraj Krahulec pôsobil na ďalších dopravných stavbách, spočiatku sem-tam aj ako vodič BEUS-u, tak sa vtedy nazývala mestská hromadná doprava v Bratislave, viac-menej až do odchodu na penziu. Ale to už bola iná kapitola jeho na zážitky bohatého života.

Martin Krno

Podujatia k 77. výročiu Slovenského národného povstania

Redakcia

Slovenský zväz protifašistických bojovníkov je organizátorom alebo spoluorganizátorom viacerých rozsahom väčších pietnych a spomienkových podujatí k 77. výročiu Slovenského národného povstania. K účasti na nich pozývame nielen našich členov a sympatizantov, ale aj širokú verejnosť.

Uvádžame tu prehľad podujatí regionálneho a nadregionálneho významu, ako aj celoslovenských podujatí k výročiu SNP, ktoré sa uskutočnia po celom Slovensku v priebehu mesiaca augusta 2021. Aktuálne a detailnejšie informácie o nich nájdete včas aj na našej webovej stránke, ako aj na Facebooku SZPB a Bojovníka.

Príďte aj so svojou rodinou a známymi a svojou účasťou podporte oslavy a pripomienky 77. výročia najvýznamnejšieho demokratického, humanistického a najmä protifašistického vystúpenia Slovákov a bojovníkov ďalších národov a národností v histórii našej vlasti! Podporíte tým udržiavanie odkazu a tradície národnoslobodzovacieho boja na pôde Slovenskej republiky!

- 14. augusta 2021 **Pätnáste stretnutie generácií na Kališti s medzinárodnou účasťou**
Kalište, okr. B. Bystrica
- 14. augusta 2021 **Pochod Zlatno – Skýcov**
Zlatno, Skýcov, okr. Z. Moravce
- 21. augusta 2021 **Oslavy SNP na Krpáčovo**
Krpáčovo, okr. Brezno
- 22. augusta 2021 **Oslavy SNP na vrchu Roh**
Ľubina, okr. Nové Mesto nad Váhom
- 25. augusta 2021 **Oslavy SNP pod Vtáčnikom**
Lehota pod Vtáčnikom okr. Prievidza
- 28. augusta 2021 **Pietny akt na nám. SNP**
Bratislava
- 28. augusta 2021 **Pietny akt vo Zvolene**
Zvolen
- 28. augusta 2021 **Oslavy SNP na Jankovom vršku**
Jankov vršok, okr. Bánovce nad Bebravou
- 28. augusta 2021 **Pietny akt v Podbanskom**
Pribylina, okr. L. Mikuláš
- 29. augusta 2021 **Ústredné oslavy SNP**
Banská Bystrica

Koncert na Hrade

Pri príležitosti 80. výročia vypuknutia Veľkej vlasteneckej vojny zorganizovalo na Bratislavskom hrade ruské veľvyslanectvo koncert Piesne víťazstva a jednoty. Spevácke súbory Tureckého a Soprano zahrli a zaspievali najznámejšie ruské vlastenecké piesne, ale aj zahraničné svetoznáme melódie a piesne. Kontext koncertu doplnila dokumentárna fotografická výstava Cesta k víťazstvu, ktorá zobrazovala jednotlivé etapy oslobodenia Československa. Koncert si nenechala ujsť ani priama účastníčka SNP a oslobodzovacieho bojov Anna Bergerová, tajomník ÚR SZPB Viliam Longauer a ďalší členovia Oblastnej organizácie SZPB v Bratislave.

Text a foto: Ján Rohár

Ocenení odbojári

Z rúk ministra Naďa si medailu preberá hrdina Vasil Timkovič.

foto Velvyslanectvo SR v Prahe

Redakcia

Minister obrany Jaroslav Naď priamo v Prahe osobne odovzdal 21. júna medaile k 75. výročiu SNP a skončenia druhej svetovej vojny siedmym priamym účastníkom protifaštického a protinacistického odboja.

Najstarším z nich je Vasil Timkovič (1923), jeden z približne 4000 Rusínov a Ukrajincov z Česko-Slovenska bojujúcich v našich jednotkách na

východnom fronte. Dnes už nežijú ani piati. Najskôr strávil nejaký čas v pracovnom tábore za ilegálny prechod hranice ZSSR. Po zmene politických pomerov

Československí vojaci na Blízkom východe

Lubomír Brezovský, tajomník ZO SZPB generála Goliana Trenčín 1

V Trenčíne sa tento rok konala putovná výstava, ktorá bola inštalovaná vo vestibule Posádkového klubu Trenčín. Veno- vaná bola 80. výročiu presunu 11. československého pešieho práporu – Východného z Palestíny na územie Egypta, jeho účasti na britskej operácii v Sýrii a pri obrane Tobruku.

Po okupácii Česka nacistickým Nemeckom a vzniku Slovenského štátu sa viacero mla-

hroziло 206-tim československým dobrovoľníkom nebezpečenstvo. Preto im bolo umožne-

Československí vojaci na Blízkom východe.

foto archív redakcie

dých mužov rozhodlo emigrovať a organizovať protifašistický odboj v zahraničí. Takýmto spôsobom začalo po roku 1939 vznikajú viacero československých dobrovoľníckych jednotiek. Väčšina z nich smerovala do Francúzska, kam sa prepravovali zo Sýrie a Libanonu.

V roku 1940, keď Sýria patrila pod už vichistické Francúzsko,

né presunúť sa do Palestíny, ktorá bola v tom čase mandátnym územím Veľkej Británie.

Práve v Palestíne vznikol 4. československý vojenský pluk, ktorý bol neskôr rozdelený na Československé výcvikové stredisko – Východné a 11. československý peší prápor – Východný.

Na začiatku roka 1941 sa prá-

sa pripojil k československej armáde a bojoval pri Kyjeve, ale aj na Dukle. Sám spomína na krvavý kúpeľ a mnoho ranených, pohľad pre mladých dnes nemysliteľný.

Naděžda Brůhová (1925) bola spojarkou v 1. Československom armádnom zbore v ZSSR a okrem bojov pri Krosne sa zúčastnila aj na Karpatko-Duklianskej operácii. Pilot **Jan Svítek** (1925) zasiahol do bojov pri Zvolene, kde slúžil pod veliteľom Františkom Fajtlov a zapojil sa do Povstania v skupine Imrich a Rodina.

Vladimír Winter (1925) žijúci cez vojnu v ZSSR sa pripojil k 1. Československému armádnemu zboru v ZSSR a pôsobil v ňom ako šofér nákladného vozidla. **Dana Milatová**, ktorej otec pôsobil v Obrane národa, sa zapojila do domáceho odboja. Svojou prácou spojky pre 1. Československú partizánsku brigádu Jána Žižku zachránila viacero životov.

Jan Hronek (1931) bol tiež partizánskou spojkou, pomáhal pri deštrukciách tratí na Slovensku a zúčastňoval sa na záškodníckych akciách voči Hlinkovej garde. Posledným oceneným bol **Miroslav Svoboda**.

por presunul do Egypta, kde pokračoval vo výcviku a zároveň strážil zajatecké tábory. O pár mesiacov neskôr odišiel do tábora Marsá Matrúh v Západnej púšti, kde chránil poľné letiská.

Od 1. júla do 14. októbra 1941 sa zúčastnil na operáciách v Sýrii, ktorú bolo nutné obsadiť skôr, než ju využijú nemecké vojská ako prístup k dôležitým ropným centráram na Strednom východe.

Neskôr prápor pomáhal s obranou prístavného mesta Tobruk, pri ktorej zahynulo 14 vojakov.

Prápor bol potom reorganizovaný na 200. československý ľahký protiletadlový pluk, ktorý sa zúčastnil na protiletadlovej obrane prístavu Haifa a miestnych rafinérií, bejrútskeho prístavu a letísk v okolí Haify.

Boje sa skončili 12. júna 1943 po kapitulácii nemeckých vojsk v severnej Afrike. Príslušníci československej vojenskej skupiny sa následne začali námornou cestou presúvať do Británie, kde neskôr vznikla 1. československá samostatná obrnená brigáda.

Viac informácií nájdete na stránkach http://klubvtn.info/info_436.htm a http://klubvtn.info/info_12.htm.

Obnova hrobu povstaleckého básnika

Ján Kochan, predseda ZO SZPB gen. Viesta Revúca

Prvotnú iskričku na obnovu hrobového miesta povstaleckého básnika Janka Brocku z Revúcej vykresal výtvarník Vincent Blanár, ktorý celý svoj život propagoval jeho dielo.

Ján Brocko za mladi prispieval do časopisov *Nový rod* či *Elán*, a do stredoškolských almanachov *Zborník najmladších slovenských autorov* a *Kniha priateľov*. Bol aj redaktorom časopisu *Naše správy* v Revúcej. Jeho tvorbu zásadne ovplyvnila aktívna účasť na SNP. To sa mu napokon stalo osudným, keď v dôsledku náročných povstaleckých podmienok ochorel na tuberkulózu, ktorej podľahol.

Po tom, ako vláda SR rozhodla o poskytnutí dotácií na obnovu, opravu a údržbu vojnových hrobov, požiadal SZPB spoločne s mestským úradom o rekonštrukciu hrobového miesta Jána Brocku. Dotácia bola schválená s výnimkou retušovanej fotky, ktorej obnovu uhradilo mesto.

Po 75. rokoch bolo 7. júla 2021 hrobové miesto obnovené. Na jeho slávnostnom odhalení sa zúčastnili predseda SZPB Pavol Sečká, podpredseda ÚR SZPB Norbert Lacko, primátor mesta Július Buchta a členovia ZO SZPB gen. Viesta Revúca.

Janko, tak ako si čestne bojoval v SNP, tak spokojne spi v renovovanom hrobe.

Účastníci slávnostného odhalenia hrobu povstaleckého básnika, tretí sprava P. Sečká, štvrtý sprava N. Lacko.

foto autor

Pamätná tabuľa v Trebišove

Milan Urban, predseda Oblo SZPB Trebišov

Pamätnú tabuľu padlým hrdinom odhalili 25. júna v Trebišove. Spolu s freskou Mikuláša Klimčáka dominuje na západnej strane budovy obnoveného Kultúrneho a spoločenského strediska. Renováciu mesto zrealizovalo vďaka dotácii, ktorú vo výške 200-tisíc € schválila vláda v roku 2019.

Na tabuli sú uvedené mená trebišovských občanov – hrdinov, ktorí sa priamo zúčastnili bojov za oslobodenie vlasti v rokoch 1944-45. Des. Ján Širochman a vojak Jaroslav Janík položili svoje životy pri oslobodzovaní Liptova a sú pochovaní na Vojenskom cintoríne v Liptovskom Mikuláši – Haj Nicovô. Janíkova dodnes žijúca 87-ročná dcéra Božena Kušníkova bola dlhoročnou funkcionárkou ZO SZPB Trebišov.

Z priamych účastníkov bojov žijú v Trebišove ešte 96-ročný Ján Čintala a v Sečovciach 95-ročná partizánka Anna Petrovská.

Po slávnostnom príhovore primátora mesta Mareka Čizmára a prestrihnutí pásky pred vynovenou budovou ozdobili pamätnú tabuľu slávnostné vence. Medzi účastníkmi nechýbali ani poslanci NR SR Richard Raši a Róbert Puci (Hlas – SD), viceprimátor Peter Duč, poslanci mestského zastupiteľstva, realizátor stavby Jozef Il'ko, predsedovia ZO SZPB v Trebišove Ladislav Lippai a Vojtech Zachara, predseda KMP SZPB pri Oblo SZPB Tomáš Gergeľ i autor článku.

Poslanci NR SR Richard Raši (druhý sprava) a Róbert Puci (druhý zľava) a predstavitelia SZPB v Trebišove pri pamätnej tabuľi.

foto archív autora

Obec Petrovce

vás srdečne pozýva

v dňoch 7. – 8. augusta 2021

na 48. ročník slávnosti

„Partizánske chodníčky“

pri príležitosti 77. výročia SNP

7. august 2021 (sobota)

od 20.00 hod. Premietanie filmov

8. august 2021 (nedeľa)

13.00 hod. Privítanie návštevníkov Partizánskych chodníčkov a slávnostný príhovor

KULTÚRNY PROGRAM (od 13.30 hod)

Ludová hudba Verbunk

Talianske kabare
A PO MOJIM BUDZE...
na motívy J. C. Tatarského
Ženský úžasn.

Vranovskí heligonkári

NA VŠETKÝCH ČAKÁ BOHATÁ TOMBOLA

TRENČIANSKY SAMOSPRÁVNÝ KRAJ, MESTO BÁNOVCE NAD BEBRAVOU,
MESTO PARTIZÁNSKE, OBEC UHROVEC, OBLASTNÝ VÝBOR SZPB TRENCÍN

VÁS POZÝVAJÚ NA
**KRAJSKÉ OSLAVY
77. VÝROČIA**

**SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO
POVSTANIA**

**28. AUGUSTA 2021
NA JANKOVOM VRŠKU**

OBEC UHROVEC

13.00 SLÁVNOSTNÉ ZASADNUTIE ZASTUPITEĽSTVA TSK (Dom kultúry Uhrovec)

14.00 POLOŽENIE VENCOV K PAMÄTNÝM TABULIAM RODÁKOV OBCE
(Rodný dom E. Štúra a A. Dubčeka)

AREÁL JANKOV VRŠOK

15.00 KONCERTOVANIE VOJENSKEJ HUDBY

15.15 POCHOD NESMRTELNEHO PLUKU

15.30 PIETNY AKT KLADENIA VENCOV

16.00 SLÁVNOSTNÝ PREJAV A PRÍHOVORY HOSTÍ

AREÁL TJ TATRAN UHROVEC

16.30 FUTBALOVÝ ZÁPAS O POHÁR SNP

17.00 VYSTÚPENIE HUDOBNÝCH A FOLKLÓRNYCH SKUPÍN

SPRIEVODNÉ PODUJATIA

- PREZENTÁCIA VÝSTAVY „NEZABÚDAME NA SPOLOČNÚ HISTÓRIU“ (Môhyla Jankov vršok)
- VÝSTAVA VÝSTROJA A VÝZBROJE Z II. SV. VOJNY (Areál TJ Tatran Uhrovec)
- 51. ROČNÍK HÁDZANARSKÉHO TURNAJA - 28. 8. 2021 (Mestská športová hala Bánovce nad Bebravou)

ODCHOD AUTOBUSU: BÁNOVCE NAD BEBRAVOU – JANKOV VRŠOK: 14.00, 14.30

ODCHOD AUTOBUSU: JANKOV VRŠOK – BÁNOVCE NAD BEBRAVOU: 17.00, 17.30

POZVÁNKA

Obec Skýcov,
Obec Zlatno,
Oblastný výbor SZPB v Nitre,
ZO SZPB Skýcov a ZO SZPB Zlatno,
Klub slovenských turistov Zlaté Moravce,

v spolupráci
s Nitrianskym samosprávnym krajom
a ZO SZPB Zlaté Moravce,

Vás srdečne pozývajú na

**33. ročník
turistického pochodu
„Náučným partizánskym chodníkom“
SKÝCOV - ZLATNO,**

dňa **21. augusta 2021**
o **8.00 hod.**

PROGRAM:

8.00 - 8.30

- príchod účastníkov, hostí k pamätníku SNP v Skýcove
- kladenie vencov, kvetov k pamätníku SNP
- otvorenie podujatia, príhovor k účastníkom
- hymna SR
- organizačné pokyny
- pochod náučným partizánskym chodníkom 12 km na trase SKÝCOV - ZLATNO

14.00 - 17.00

- príchod účastníkov pochodu do Zlatna, zraz pri pamätníku SNP
- kladenie vencov, kvetov k pamätníku SNP
- privítanie účastníkov, hostí
- príhovor k účastníkom
- vyhodnotenie pochodu
- hymna SR
- zoskok vojenských výsadkárov
Klub vojenských výsadkárov SR – ZO Zlaté Moravce
- ukážky vojenských artefaktov z 2. svetovej vojny
Klub vojenskej histórie Nitra
- kultúrny program
- organizačné pokyny
- občerstvenie

Klub vojenských výsadkárov
ZO Zlaté Moravce

Klub vojenskej histórie
Nitra

REALIZOVANÉ S FINANČNOU PODPOROU
NITRIANSKEHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA

ORGANIZAČNÉ POKYNY:

Doprava - 21. august 2021

Zastávka	Odchod	Príchod
Zlaté Moravce, AS MHD	7:20	
Skýcov, OcÚ		7:45
Zlatno	17:10	
Zlaté Moravce, AS MHD		17:35

- Účastníci, ktorí sa nezúčastnia turistického pochodu, majú možnosť návštevy obce Topoľčianky s položením kytice pri pamätníku obeseným holandskému a francúzskemu partizánovi.

- Prosíme všetkých účastníkov, aby dodržiavali a rešpektovali pokyny usporiadateľov a opatrenia Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky pri ohrození verejného zdravia súvisiace s ochorením COVID-19.

Štáb 33. ročníka PCH
Skýcov - Zlatno

Želáme Vám, účastníkom
33. ročníka turistického pochodu
„Náučným partizánskym chodníkom
Zlatno - Skýcov“,
pekne zážitky z nádhornej prírodnej scenérie
a krásy tohto ešte ekologicky čistého
prostredia.

Najdlhší turistický chodník s menom SNP

Svetozár Krno
Foto autor

Druhý rok zápasu s pandemiou nevrástla na štátnych hraniciach železná, ale covidová opona, ktorá sa stala pre niekoho viac, pre iného menej deravá. Tak to už u nás, a nielen u nás, býva. V každom prípade už druhé leto sa dovolenkujúcim občanom prihovára naša vlasť viac ako cudzina. Slovensko okrem tradičných miest ponúka čosi, čo sa inde tak ľahko nenájde.

Od devínskeho brala pri legendárnom sútoku Moravy a Dunaja až po Duklianský priesmyk sa ťahne 769-kilometrový súvislý červeno značený chodník pomenovaný Cesta hrdinov SNP, najdlhší na Slovensku. Prechádza deväťnástimi pohoriami a dosahuje celkové stúpanie 31 786 metrov.

Symbolická chrbtica Slovenska

Trasa sa stále viac stáva populárnou v tom dobrom zmys-

le. Cíti hľtačom kilometrov, vie zastaviť, dívať sa, počúvať, pátrať, porovnávať a premýšľať, sa stane studnicou emotívnych zážitkov a pútavého poznávania.

Turistická cesta prechádza nielen územím a lokalitami Partizánskej republiky z roku 1944, ale aj staršími revolučnými udalosťami, ako boli stavovské povstania, roľnícke povstanie na východe krajiny a ozbrojené vystúpenie štúrovskej generácie v rokoch 1848 a 1849. Aj to dodáva putovaniu zvláštny druh

ťažkého výstroja. Poteší sa dlhému dňu. Ale neraduje sa búrkam, vysilujúcim lúčom slnka a niektorým prehusteným úsekom. Na jeseň ožije novými farbami. Ponúka zrelé lesné plody. Ľudia sa vytrácajú. Fascinujúce ticho prerušujú rujné jelene.

Zima prináša drinu, no aj prekrásne zážitky pre tých, čo sa roky na ňu pripravovali. V nižších polohách chladné dažde a neschnúce blato, vo vyšších návaly snehu, zľadovatený chodník, ťažký výstroj, veľmi krátke dni, v Nízkyh Tatrách aj vysilujúce víchre a nebezpečenstvo lavín vedú skomplikovať, ale nie zastaviť postup. Ostáva na každom, ktoré ročné obdobie, akú formu a aké tempo si vyberie.

Esenpéčka nie je elitárska záležitosť

Edmund Hillary, jeden z dvojjice, ktorá ako prvá stála na najvyššom končiarí Zeme v máji 1953, povedal, že každý si môže nájsť svoj Everest. A vari dodať, že životný cieľ nemusí vôbec súvisieť s horami. Esenpéčka nie je elitárskou záležitosťou. Privíta každého, kto si hory obľúbil. Prejde ju ten, ktorý si navykol spať vždy pod strechou, ale aj ten, čo sa vyhýba komerčným, neraz preplneným a hlučným ubytovacím zariadeniam a dáva prednosť nocľahu v kolibe alebo v stane.

Mal som to šťastie, že som magistrálu absolvoval dvakrát – ako stredoškôľák v roku 1975 a po necelom polstoročí. To umožňuje porovnávať. Na prvom prechode sme nikdy netrpeli smädom. Pili sme z každého toku a nikdy sme to neľutovali.

Za desaťročia pramene viditeľne zoslabli a niekde celkom vyschli. Na mnohých miestach pribudli tabuľky s oznamom

Pomník SNP pred chatou Erika vo Volovských vrchoch.

Nepitná voda. Čo sa za tú dobu zmenilo? Kvalita životného prostredia poklesla a s ňou čistota studničiek, sprísnil sa normy alebo ľudia sa stali rozmaznanejšími?

Pomohlo by: Uhni, ty chumaj!

Na lesných cestičkách i úzkych chodníkoch sa v nižších pohoriach udomácnili cyklisti. Tento v našich končinách mladý šport spestril aktivity v horách. Problém spočíva v tom, že viacerí si nové hoby nevybrali z vážneho záujmu, ale z módnosti. Veľakrát prefičia vedľa pešieho návštevníka bez toho, aby dali o sebe vedieť. Zvončeky nepoužívajú. I veta typu: „Uhni, ty chumaj!“ by pomohla k bezpečnosti viac ako mlčanie.

Slovenské Karpaty prežili kadejaké režimy. Ani jeden z nich nebránil slobodnej turistike. Chodníky patrili každému živému tvorovi. Po tom, čo sme zvalali nezmyselné hraničné ploty, začalo novodobé panstvo na viacerých miestach stavať nové vnútroštátne, neraz elektrinou nabitú drôty a súčasne ničť tradičné turistické značky. A značkárom neostávalo iné, iba posúvať odveké turistické chodníky stovky metrov ďalej. Ale ľud sa na to pozerá ako teľce na maľované vráta.

Na esenpéčke nastal aj pokrok. Na mnohých miestach pribudli lavičky, odpočívadlá a skromné turistické útulne bez hospodára, prežívajúce, našťastie, väčšinou v čistote. Tieto objekty, na rozdiel od obrovitých hotelových stavieb, do prírody patria.

Dodnes zvädzame boj...

O Slovenské národné povstanie sa zvädzá boj dodnes. Jedni ho spochybňujú úprimne, priamo, iní nepriamo. Zákon, ktorý preradil 29. august z pamätného dňa medzi štátne sviatky, sa nerodil ľahko. Ponovembrová moc ho dvakrát zablokovala. Návrh prešiel až na tretí pokus, na konci septembra 1992, teda po prelomových voľbách, keď sa zásadne zmenili mocenské pomery.

Pri 75. výročí Povstania premenovali, napriek zásadne odmietavému stanovisku SZPB, dolnú časť bratislavského Námestia SNP na Námestie Nežnej revolúcie. Tá by si zaslúžila iné, dôstojnejšie miesto ako odseknutý fľiačik plochy pred Starou tržnicou, no na to tri desaťročia radní nemysleli. Každé premenovanie nesie mnoho silnejšiu symboliku ako to prvé.

...teraz aj o Múzeum SNP

A teraz sa začali prípravy na „rozkulačenie“ Múzea SNP v Banskej Bystrici. Táto v Európe jedinečná inštitúcia zachytáva prípravu a priebeh mnoho-rozmernej vnútroštátnej a zahraničnopolitickej udalosti presahujúcej mnohé sektory ľudskej aktivity. Jej redukcia na vojenskú zložku predstavuje rovnaký nezmysel, ako túto súčasť SNP vytláčať na okraj.

Pestrosť spoločnosti spája odjakživa kultúra. Preto tento chrám občianskeho vystúpenia za slobodu, ľudskosť a porozumenie desaťročia pôsobil pod týmto ministerstvom kultúry, ktoré sa ho však chce zbaviť v prospech vojenského rezortu.

O výklade hrdinstiev a posmrtnom osude hrdinov neraz rozhodujú nehrdinovia. Našťastie, Cesta hrdinov SNP nepatrí do kompetencie papalášov. Žije si vlastným životom a z roka na rok sa teší väčšej popularite.

Podľa textu knihy „Cesta hrdinov SNP z devínskeho brala na Duklu“, ktorá vyšla v týchto dňoch.

Autor (v strede) s moravskými turistami neďaleko Březovej v CHKO Biele Karpaty.

le slova. Priťahuje tri generácie. Počas leta tu nepočuť iba slovenčinu a češtinu. Mnohí po nej kráčajú už nie prvý rok po etapách, niektorí sa doň pustili nonstop. Na chodníku stretať skupinky aj sólistov, ktorí sa často neplánovite zgrupujú.

Esenpéčka, ako ju volá nastupujúca generácia, predstavuje symbolicky chrbticu Slovenska. Privíta každého, kto sa zodpovedne pripravil. V porovnaní so zahraničnými výpravami nevyžaduje toľké zháňanie informácií o prírode a spoločnosti, veľkú organizáciu, finančnú investíciu a cestovateľskú kalváriu. Prechádza pestrou krajinou s mnohými farbami, vôňami a obrazmi.

Rieky, vrchy, doliny, jaskyne a dedinky sa stali križovatkou slovenských, uhorských, československých aj európskych dejín. Sú pretkané umeleckou literatúrou viac, ako si myslíme. Väčšina lokalít má pútavý životopis, určite zaujímavejší než naše rozmazané mediálne hviezdy. Pre toho, kto sa ne-

spirituality. Chodník križuje stredoveké hrady, horské dediny, osirelé šachty, skromné pomníky a väčšie pamätníky, niekoľko miest a množstvo prírodných zákutí.

S otvorenou náručou po celý rok

Magistrála predstavuje krásnu prírodnú záhradu, dlhokánsky štadión, očarujúce múzeum, originálnu prírodnú galériu a priestor na stretnutia so zaujímavými ľuďmi, ktorých inak v labyrinte civilizovaných veľkomiest nenájdete ani s lupou.

Otvára náruč po celý rok. Na jar víta návštevníka v najpestrejšom šate, pokrýť končiacim snehom a rozkvitnutými lúkami. Letný turista sa zaobíde bez

Pamätná tabuľa na Košarisku pomocníkom partizánov z Liptovskej Lúžnej, ktorí zahynuli pod lavinou.

Galéria našich ocenených

Branislav Balogh

Predsedníctvo Ústrednej rady Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov na základe návrhov oblastných výborov schválilo udelenie štyroch medailí M. R. Štefánika 1. stupňa priamym účastníkom odboja a dlhoročným funkcionárom a aktívnym členom zväzu za ich mimoriadny prínos k rozvoju SZPB. Naším čitateľom ich predstavujeme v krátkych medailónikoch.

Informátor z Odesy hrdinom na Dukle

Kapitán v.z. Štefan Šteflovíč z Adamoviec (obl. org. Trenčín) oslávil v apríli storočnicu. Mladý mechanik prežil v slovenskej armáde časť vojny na Kaukaze, kým sa nedostal v rámci autodielení do Odesy. Tam býval na priváte u člena odboja Kyrila Volčeva, pre ktorého zabezpečoval informácie. Na sklonku roka 1943 sa z neho stal informátor a po oslobodení Odesy v apríli nasledujúceho roku sa pridali k 1. čs. armádnemu zboru v ZSSR. V rámci neho bojoval na Dukle ako veliteľ 2. roty 5. práporu 3. brigády 1. čs. armádného zboru v ZSSR. V urputnom boji utrpel v polovici septembra zranenie lýtka, z ktorého sa liečil do konca roka. Následne mal na starosti techniku, ktorú sa podarilo zabaviť nepriateľovi. O svojom osude napísal knihu Únik z moci šelmy, ktorú vydalo Múzeum SNP v r. 2015. Jeho príbeh sme priniesli v 14. čísle Bojovníka v roku 2016.

Štefan Šteflovíč (druhý zľava) v delegácii na 75. výročí SNP v Trenčíne. foto archiv ZO SZPB gen. Gollana Trenčín

Na Talianskom fronte pomáhal partizánom

Rotný v.z. Karol Steklý z Trenčína oslávil v apríli storočnicu. Mladý ženista z rodiny legionára pôsobil v Bielorusku v roku 1943 a následne na Talianskom fronte. Tam mal na starosti opevňovacie práce. K pomoci partizánom: „Mal som na starosti zbrojný sklad, a čo partizáni potrebovali, dostali odo mňa. Nejaký kabát sme im prehodili cez plecia a vozil som ich sem a tam, aby som ich zachránil.“ A prečo sa priamo nepridal k partizánom vysvetľuje takto: „Ja som skladal vernosť Slovenskému štátu a Slovenskej republike a ešte stále som povďačný za mnohé veci, čo mi armáda dala.“ Po vojne tlmočil talianskym delegáciám a pracoval na montážach v ZSSR. Majúc vo veľkej úcte M. R. Štefánika strávil takmer dekádu výstavbou lietadla Caproni Ca 33. Aeroplán je vystavený vo vstupnej hale letiska M. R. Štefánika v Bratislave.

Karolovi Steklému udeľuje pamättnú plaketu náčelníka GŠ OS SR generál Daniel Zmeko. foto archiv ZO SZPB gen. Gollana Trenčín

Zameral sa najmä na mládež

Major v.v. Ladislav Neuwirth, rodák z Lipt. Hrádku žijúci v Senci (obl. Bratislava) oslávi o pol roka deväťdesiatku. Mladosť zasvätil službe v armáde, kde sa po osobnej diskusii s generálom L. Svobodom o bojoch na Dukle viac zameral na osvetu mládeže. Po odchode do výslužby sa venoval dekádu osvete mládeže na ZŠ v Jelke. Od momentu oživotvorenia ZO SZPB Senec z podnetu podpredsedu ObIV Bratislava Š. Kopčana sa aktívne podieľal na jej činnosti, organizovaní besied pre ZŠ a gymnázium v Senci. Pravidelne informuje Senčanov o činnosti ZO prostredníctvom informačnej tabule a prispieval do Bojovníka. Bol podpredsedom ZO, tajomníkom, no najmä fotografom podujatí ZO a ObIV SZPB Bratislava. Výstava jeho diel bola v roku 2017 v MsKS v Senci. Spolu s predsedom ObIV L. Jačom aktívne participoval na činnosti KUŽAM. K vyznamenaniam hovorí: „Nesmierne si vážim to ocenenie, no necítim sa byť hoden toľkej pocty. Tá medaila je ozdobou celej našej ZO a ocenením práce celého výboru a členov ZO. Bez nich by som ako jednotlivec dokázal veľmi málo. Boj proti fašizmu a osвета mládeže pre mňa vždy boli kardinálnymi otázkami môjho demokratického presvedčenia.“

Major v.v. Ladislav Neuwirth. foto archiv redakcie

Posledným oceneným je **Ján Švigár** z Historického odbojovej skupiny partizánov z Bratislavy, ktorý pôsobil ako partizánska spojka. Vzhľadom na svoj zdravotný stav si uverejnenie medailóniku v Bojovníku neželal.

Na návšteve u kpt. Nálepku

Branislav Balogh

Na okraji obce Smižany susediacej so Spišskou Novou Vsou sa týči v tieni paneláka rodný dom kapitána Jána Nálepku. Jediný Slovák, ktorý je nositeľom vyznamenania Hrdina ZSSR, sa narodil v skromných pomeroch. Dnes je z tohto objektu múzeum, ktoré každému odporúčame navštíviť.

Vojdete do vstupnej miestnosti domu a možno zostanete prekvapení. Zrazu sa totiž ocitnete v kuchyni. Veru tak, skromné domčeky mali jednotlivé miestnosti využitie na maximum a každá z nich bežne plnila aj niekoľko účelov. Využívanie vstupnej miestnosti na účely kuchyne prezrádajú kachle v jej rohu, jedáľenský stôl a príborník. Z nej sa dá prejsť len do rodičovskej izby vľavo a detskej izby vpravo.

Náročný čitateľ

Rodičovská izba upúta rustikálnym vzhľadom a cennými exponátmi. Pod portrétmi oboch rodičov sa nachádza posteľ, v ktorej Nálepka zrejme neraz oddychoval. Na náprotivnej stene je knižnica s dielami, ktoré ako junák čítaval. Okrem knihy Za sovietskou civilisáciou od B. Palinovského a množstva ruských klasikov 19. storočia je tu aj viacero zahraničných autorov poľskej, americkej, britskej či talianskej literatúry.

Rodičovská izba v Múzeu kpt. Nálepku. foto autor

„Nálepka čítal nielen Hronského a Čapka, ale aj náročnejšie diela Emanuela Ráďla alebo politologickú literatúru v podobe Budování státu od Ferdinanda Peroutku,“ poukazuje na veľký Nálepkov rozhlad historik Juraj Pavlis. Z Nálepkovy knižnice je zjavná jeho silne ľavicová orientácia. Zisťujem, že bol v roľníckej besede, viedol skautov a obdivoval Štefánika. Jeho brat Jozef tvrdil, že v ZSSR vstúpil do komunistickej strany, no doklad o tom sa nedochoval.

Poklady v detskej izbe

V izbe sa nachádza originál mandolíny, na ktorú hrával, ale aj všetkým známy klenot – Nálepke okuliare, také symbolické pre všetky portréty partizánskeho hrdinu. Prejdúc okolo tabla abiturientov učiteľského ústavu z roku 1931, čo bolo jeho pôvodné povolanie, sa uvažujú o vtedajšom slabom plate mladých učiteľov zastavím pri table absolventov Školy pre dôstojníkov pechoty v Levoči z roku 1935.

Expozícia v detskej izbe z polovice 90. rokov 20. storočia ukazuje na fotografiách s popisom Nálepkov život. Začíname pri rodisku, pokračujeme stretnutím s prezidentom Masarykom, záver tvoria fotografie s generálom A. Saburovom. Jeden má na uniforme hviezdu Hrdinu ZSSR a druhý brigádírku so slovenskou orlicou. Historik Juraj Pavlis ma svojim erudovaným výkladom upozorňuje na rôzne detaily. Nie je náhoda, že na darovanej váze zo ZSSR s jeho podobizňou už na brigádírke slovenskej orlice niet a na viacerých povojnových malbách brigádírka úplne absentuje. V detskej izbe sa nachádzajú aj niektoré predmety spojené s armádou.

Múzeum potrebuje rekonštrukciu

Okrem nich sú tam však aj prejavy zubu času. Pozornosti neunikne zvlhnutý strop a na viacerých miestach spráchnivená podlaha. Celkové náklady na rekonštrukciu celého domu sa odhadujú na 60-tisíc eur. Ostáva len dúfať a urgovať inštitúcie zodpovedné za rozvoj kultúry a osobitne múzejníctva, aby na potrebnú záchranu vyčlenili prostriedky. Celkový dojem z návštevy rodného domu Jána Nálepku vyvoláva pocit stretnutia s občajným človekom s neobčajnými schopnosťami, veľkej dôslednosti, odvahy, ale aj svojráznosti. Jeho návštevu preto vrelo odporúčam.

Múzeum je otvorené v pracovné dni od 09.00 do 16.00.

Expozícia v detskej izbe. foto autor

Revizionizmus v Dome európskych dejín

Magazín *Algemeiner* pred časom upozornil na šokujúcu expozíciu Domu európskych dejín v Bruseli. Presviedča, že komunizmus a nacizmus sú rovnaké ideológie. Švédsky environmentálny aktivista Tord Björk v magazíne odsudzuje takýto revizionistický výklad dejín a upozorňuje, že múzeum zamlčuje podiel ZSSR na porážke nacizmu a fašizmu.

Všima si, že sprievodcovia musia riadne „krútiť jazykmi“, keď návštevníkom vysvetľujú, že „komunizmus a nacizmus sú to isté, a predsa akosi nie“. Vizualna úprava však pôsobí tak, aby ľudia ostali presvedčení, že sú rovnocenné.

V jednej veľkej miestnosti dominujú obrovské obrazovky, na ktorých masy pochodujú na počesť diktátora a ľudia sú násilne utláčani. Stalin a Hitler sú uprostred teroru všadeprítom-

ní. Ako vyvrcholenie sa kladivo a kosák premietajú súčasne so svastikou.

Sprievodca návštevníkom tvrdí, že likvidácia spoločenskej triedy je to isté ako vyhladenie Židov. Prepisovači histórie mlčia, že francúzska buržoázna revolúcia mala za cieľ zlikvidovať šľachtu a nasledujúce liberálne revolúcie skutočne zrušili panské triedy feudálnej spoločnosti. Ideologickí autori múzea tvrdia, že „nacisti chceli vyhladiť rasu a Karl Marx spoločenskú triedu“ a ignorujú, že v prvom prípade išlo o zabíjanie ľudí a v druhom o odňatie výhod, vládneho vplyvu a majetku.

Prirovnávanie týchto zámerov, akoby boli rovnocenné, je nielen perfídny znásilnením ich skutočného obsahu, ale najmä cynickým naplúťím na všetky obeť holokaustu a vyčiňania nacistov a fašistov po celom svete.

Jedna z vystavených fotografií vyzdvihuje protivojnovú iniciatívu šéfa francúzskej diplomacie Aris-tida Brianda z roku 1929. Ale o britsko-francúzskej podpore Hitlera pri likvidácii Rakúska a ČSR múzeum mlčí.

V časti venovanej druhej svetovej vojne sa nedozvieme o zásluhy ZSSR na porážke nacizmu a fašizmu, ktoré v rokoch

britsko-americko-sovietskeho spoločenstva stálo milióny sovietskych životov, bez toho, aby západných spojencov trá-

pilo, že nedošlo k zmierneniu strašných zločinov Stalina. Múzeum nájdete hneď za budovou európskeho parlamentu.

Krajne pravicový výklad histórie

Kniha „Založenie Domu európskych dejín“, ktorá sa predáva v múzeu i mimo neho, dokazuje podlosť expozície o totalitách. Uvádza sa v nej, že jedným z „najcennejších nástrojov pre rozprávanie historického múzea sú audiovizuálne produkty“. Zároveň autori upozorňujú, že pri ich používaní musí byť človek mimoriadne opatrný.

Múzeum však robí pravý opak a emotívnymi vizuálnymi efektmi cielene prepisuje históriu. Návštevníkom neposkytuje žiadne historické fakty, ktoré by im umožnili vytvoriť si vlastný názor.

Táto expozícia uplatňuje revizionistickú teóriu extrémnej pravice, ktorá sa zločinnosť fašizmu a nacizmu usiluje zľahčiť jeho prirovnávaním ku komunizmu. To, že druhá svetová vojna a jej genocída boli výsledkom predovšetkým nacistickej agresie, a nie rovnocenne nacistickej a komunistickej, je dlhodobým konsenzom mnohých „ideológov“, politikov, „historikov“ a „aktivistov“ súčasnej Európy.

Je bizarné, že organizácii Platforma európskej pamäti a svedomia je aj toto málo. Podľa jej hodnotenia expozícia vyjadruje „marxistickú interpretáciu histórie“, lebo k nacizmu vlastne neprirov-

náva komunizmus ako taký, ale „iba stalinizmus“. Táto organizácia prezentuje koniec studenej vojny ako „najväčšie víťazstvo proti totalite po druhej svetovej vojne“. V roku 2000 ju založil švédsky konzervatívny politik Göran Lindblad. Vo Švédsku takúto kampaň vedú neobvykle silné organizácie financované z peňazí firiem. Konfederácia švédskych podnikov pridelila 320 miliónov korún na projekty zamerané na neoliberalne prepisovanie histórie.

Pri reprodukcii tabule s označeniami väzňov v koncentráku Dachau sa návštevníci nedozvedia, že jeho prvými obyvateľmi boli nemeckí komunisti. foto Dom európskej histórie

Revízia dejín aj v Ázii

Ruský minister zahraničných vecí Sergej Lavrov sa k téme prepisovania histórie druhej svetovej vojny vyjadril 8. júla na Ďalekovýchodnej federálnej univerzite vo Vladivostoku:

Pribúdajú pokusy prepísať našu minulosť, revidovať výsledky druhej svetovej vojny, bagatelizovať úlohu našej krajiny pri porážke nacizmu a dostať Sovietsky zväz a hitlerovské Nemecko na rovnakú úroveň.

Pravda o vojne v Tichomorí

Aj v tomto regióne. Úprimne hovoríme s našimi japonskými susedmi. V ich historiogra-

fickej literatúre a v učebniciach je – mierne povedané – nie celkom správne popísaná situácia, ktorá viedla k vypuknutiu svetovej vojny v Tichomorí a udalosti, ktoré viedli ku koncu vojny. Obhajujeme pravdu o tejto vojne, o tom, ako si ZSSR plnil svoje povinnosti a zavŕšil porážku militaristického Japonska. Máme absolútne čisté svedomie. Nemáme sa za čo hanbiť ani čo skrývať.

Som si istý, že 3. september – Deň vojenskej slávy, Deň konca druhej svetovej vojny – sa bude sláviť aj tento rok s dôrazom na skutočnosť, že sme mierumilovní ľudia, chceme mier so všetkými našimi susedmi.

Neprijateľná „sloboda“

Každý rok spolu s veľkou skupinou štátov predkladáme OSN rezolúciu o neprípustnosti velebenia nacizmu, za ktorú pravidelne hlasuje drvivá väčšina členov. Celá Európska únia sa zdržiava hlasovania a USA s Ukrajinou hlasujú proti. Na otázku prečo odpovedajú, že to vidia ako útok na slobodu slova.

Komentáre sú tu zbytočné. Ak sa sloboda prejavu chápe ako Goebbelsova propaganda, glorifikácia tých, ktorí v praxi stesňovali rasistické teórie, upľovali ľudí v plynových komorách, potom o nijakej slobode slova nemôže byť ani reči.

Iným príkladom je pravidelne predkladaný japonský návrh rezolúcie OSN o pamiatke obeť Hirošimy a Nagasaki. Žiadna z týchto rezolúcií nezmiňuje, že státisíce civilistov v Hirošime a Nagasaki utrpeli v dôsledku použitia jadrových zbraní USA. Uvádza sa len „jadrový útok na Hirošimu a Nagasaki“. Prieskumy verejnej mienky,

najmä medzi mladými, na školách a univerzitách v Japonsku, ukazujú, že mnohí si myslia, že to urobil Sovietsky zväz.

Nehýbme dejinami

Trvalá ostrá kritika, že ZSSR údajne vstupom do vojny v Tichom oceáne porušil medzinárodné právo, odráža tému jadrového útoku. Ale naše pokusy zapísať do týchto rezolúcií, kto zhodil jadrové bomby, naši japonskí priatelia odmietajú so svojou obvyklou slušnosťou. Musíme si pamätať všetko, ale nesmieme z toho robiť problém dneška. Nie je to naša voľba.

(Úprava a medzititulky Braňo Ondruš)

Odhalenie busty hrdinu

Ján Rohár

Historický cintorín pri Kozej bráne v Bratislave sa 20. júla stal miestom slávnostného odhalenia busty významného slovenského právnika, národovca, hrdinu Malej vojny a organizátora protifašistického odboja na východnom Slovensku Cyrila Daxnera. Partnerom podujatia, ktoré pri príležitosti 117. výročia jeho narodenia organizovala Matica slovenská bol aj SZPB.

Predseda Zväzu Pavol Sečkář v príhovore zdôraznil, že „práve ľudia ako Cyril Daxner sa zasadili o zachovanie našej kultúrnej identity a o slobodu našej vlasti. Už jeho predkovia prispeli k formovaniu kultúrnej

ho, náboženského a spoločenského života Slovenska.“ Zároveň pripomenul smutné udalosti, ktoré Daxnerovi zabránili byť účastníkom SNP. Na základe udania konfidentom bol totiž od mája väznený v Ilave.

Cyril Daxner bol pred vypuknutím Povstania v kontakte s partizánskymi veliteľmi Viliamom Žingorom či Ľudovítom Kukorellim. Konca vojny sa s podlomeným zdravým dočkal v koncentračnom tábore Mauthausen a 7. júna 1945 v Bratislave zomrel na zápal pľúc. Veríme, že busta, ktorá je umiestnená neďaleko miesta posledného odpočinku jeho príbuzného Janka Jesenského prispeje k uchovaniu pamiatky tohto skutočného slovenského hrdinu.

Delegácia SZPB na slávnosti (zľava) Jozef Ťažký, Pavol Sečkář, Viliam Longauer a Ladislav Skrak. foto autor

Prechod SNP Nízkymi Tatrami

Branislav Balogh

Každoročne je prvým podujatím, ktorým SZPB oslavuje výročie SNP, turistický Prechod Nízkymi Tatrami. Jeho 57. ročník sa začal 4. júla v Telgárte, kde položili kyticu pri pomníku SNP.

Organizátori podujatia s jeho zakladateľom Viliamom Longauerom. foto Ján Pacek

Počet 122 účastníkov prekonal očakávania organizátorov. Tradičnú trasu z Telgártu do Španej Doliny zvládli za týždeň. Júlové počasie bolo mimoriadne priaznivé, čo spríjemňovalo pochod v neraz namáhavom teréne.

Vekové zloženie bolo pestré: najmladší bol 4-ročný chlapec a najstarší mal 76 rokov. Jedným z najstarších bol predseda organizačného výboru Prechodu Viliam Longauer, tajomník ÚR SZPB, pre ktorého je pochod srdcovou záležitosťou vyše päť dekád.

V Španej doline všetkých privítala starostka obce Martina Wilhelmerová a predseda OblV SZPB Banská Bystrica Ján Pacek. Po vzdaní holdu hrdinom kyticou k pomníku SNP čakalo na všetkých vyčerpaných občerstvenie. Ku gulášu dostali absolventi Prechodu pamätne kovové odznaky.

V Polomke o amerických a britských obetiach

Stanislav Mičev, riaditeľ Múzea SNP

Koncom júna sa v horehronskej obci Polomka ako každý rok aj za prítomnosti pracovníkov Múzea SNP konalo spomienkové stretnutie na príslušníkov anglickej a americkej vojenskej misie, ktorej väčšinu členov popravili nacisti v koncentračnom tábore.

Pokladáme si za česť uctiť si pamiatku všetkých hrdinov, ktorí riskovali a, žiaľ, často aj položili život za našu slobodu. Ako každý rok si v predvečer spomienky zástupcovia veľvyslanectiev Veľkej Británie a Spojených štátov prezreli expozície Múzea SNP.

Britániu reprezentoval veľvyslanec kráľovstva na

Slovensku Nigel Marcus Baker a USA ich nový vojenský pridelenec pplk. Casey D. Shuff. Na kladení vencov sa na druhý deň zúčastnila aj charge d'affaires veľvyslanectva USA Natascha Franceschiová.

Príslušníci oboch misií prišli pred 77 rokmi na Slovensko, aby koordinovali materiálnu pomoc pre Povstanie a zachránili pilotov zo svojich krajín, ktorých zostrelili Nemci. Po strate letiska Tri Duby a bombardovaní Banskej Bystrice sa rozdelili do troch skupín, z ktorých sa jedna uchýlila v chatke nad Polomkou. Na Vianoce ich prepadlo nacistické komando s domácimi kolaborantmi. Celý tím zajali a poslali do Mauthausenu v Hornom Rakúsku, kde ich mučili a v roku 1945 zastrelili.

Polomka, pietny akt pri pomníku popraveným príslušníkom britskej a americkej vojenskej misie počas SNP. foto autor

Oblasťný výbor Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov v Brezne, Regionálne združenie miest a obcí Horehronia a stredného Rudohoria Okresný úrad v Brezne, Mesto Brezno a Obec Dolná Lehota Vás pozývajú na

Regionálne oslavy 77. výročia SNP a výsadku 2. parades. brigády KRPÁČOVO 21. 8. 2021

Program:

- 09:30 hod. - Koncert dychovej hudby
- 10:00 hod. - Položenie vencov k pamätníku 2. československej paradesantnej brigády
- Hymna Slovenskej republiky
- Privítanie hostí a priamych účastníkov národnoslobodzovacieho boja
- Príhovory organizátorov a hostí
- Vystúpenie Spevokolu LIPKA pri MO MS Valaská a mužskej speváckej skupiny POHORELSKÍ CHLOPI
- 12:00 hod. - Ukončenie

Oslavy 77. výročia SNP v Trebišove

PIATOK 27. AUGUSTA 2021
Pietna spomienka na Mestskom cintoríne v Trebišove spojená s kladením vencov k Pamätníku padlých 267 vojakov Černej armády

NEDEĽA 29. AUGUSTA 2021
Pietna spomienka na Mestskom cintoríne v Trebišove spojená s kladením kladením vencov k Pamätníku padlých 267 vojakov Černej armády a s Jazdou slobody 2021.

SOBOTA 4. SEPTEMBRA 2021
Veľká SNP v Michalovciach - oblasťné stretnutie s členmi SZPB a občanmi okresu, pripomenutie partizánskych akcií v Saratských horách.

Srdečne pozývame členov SZPB i širokú verejnosť

- **Banská Bystrica – Tr.SNP:** Igor Cmarko 75 rokov a Júlia Susedíková 75 rokov.
- **Bernolákovo:** Mária Buchelová 92 rokov, Anna Ballayová 81 rokov a Mária Šimorová 82 rokov.
- **Bojnice:** Ľudmila Barborková 88 rokov.
- **Bacúch:** Anna Brezinová 93 rokov a Pavol Cesnak 79 rokov.
- **Bratislava č.1:** Ladislav Bariniec 83 rokov.
- **Bratislava č.7:** Anna Chrtánová 91 rokov a Rozália Kotuličová 90 rokov.
- **Bratislava č.12:** JUDr. Miroslav Rác 70 rokov.
- **Bratislava č.20:** Janka Pašková 82 rokov.
- **Bratislava č.29:** Marian Velčík 70 rokov.

- **Bratislava č. 37 Petržalka:** Jakub Daniža 99 rokov.
- **Breznica:** Ján Prepelica 65 rokov.
- **Cinobaňa:** Štefan Filus 80 rokov.
- **Čierny Balog:** Anna Donovalová 80 rokov.
- **Čierny Potok:** Zuzana Kiššimonová 70 rokov.
- **Čirč:** Andrej Gernát 70 rokov.
- **Harmanec:** Dušan Mikloš 75 rokov.
- **Hrnčiarске Zalužany:** Mária Barcajová 80 rokov, Margita Markotánová 75 rokov a Vladimír Konský 65 rokov.
- **Jasenie:** Eugénia Tanáčová 89 rokov.
- **Kokava nad Rimavicou:** Júlia Lajzová 94 rokov.
- **Kremnica:** Ingrid Lečková

- 65 rokov a Klára Košťová 70 rokov.
- **Lehota pod Vtáčnikom:** Kvetoslava Sokolíková 65 rokov a Helena Benisková 87 rokov.
- **Lipovec:** PhDr. Ivan Gosiorovský 75 rokov.
- **Liptovský Mikuláš:** Oľga Váleková 87 rokov a Ing. Ján Martinko 75 rokov.
- **Lovinobaňa:** Jolana Maťašová 83 rokov a Ružena Salajová 81 rokov.
- **Lučatín:** Mária Kvietková 85 rokov.
- **Lučenec II.:** Izabela Sabová 93 rokov a PhDr. Jozef Drenko 80 rokov.
- **Lučenec III.:** Katarína Frajtotová 75 rokov.
- **Málinec:** Mária Paprnáková 65 rokov a Zuzana Detvanová 45 rokov.
- **Medzibrod:** Marian Hrnčiarik 65 rokov.
- **Medzilaborce:** Maroš Dura 30 rokov.
- **Miezgovce:** Anna Lechová 70 rokov.
- **Mýtina:** Mária Bradová 90 rokov a Jaroslav Pivka 70 rokov.
- **Nitra Horné mesto:** Vojtech Kertész 87 rokov.
- **Očová:** Valéria Vojteková 87 rokov.

- **Piešťany:** Viera Bdrnová 96 rokov, Kornel Kubani 94 rokov, Monika Lietavová 85 rokov, Pavel Hložka 85 rokov a Božena Grgáčová 84 rokov.
- **Plaveč:** Anna Kupcová 75 rokov.
- **Plavnica:** Ferdinand Hnát 65 rokov.
- **Pohorelá:** Marian Jánoška 60 rokov a Ján Pompura 50 rokov.
- **Poltár:** Zuzana Nagyová 82 rokov.
- **Prešov:** Stanislav Šanta 50 rokov.
- **Radvaň nad Laborcom:** Juraj Kapeľuch 90 rokov.
- **Revúca:** Ján Debnár 87 rokov, Zuzana Hradická 86 rokov, Ing. Ján Pullman 70 rokov, Ružena Laciaková 65 rokov, Elena Mandalíková 65 rokov, Jozef Dóbis 55 rokov, Stanislava Skruteková 45 rokov, Stanislav Bušovský 45 rokov a Jarmila Kúdelová 40 rokov.
- **Rimavská Sobota:** Dušan Faško 70 rokov, Lubomír Vargic 60 rokov a Mgr. Oľga Prasličková 75 rokov.
- **Rožňava:** Mgr. Lenka Reštáková 30 rokov, Oľga Grešáková 80 rokov a Milan Kušnier 75 rokov.
- **Slovenská Ľupča:** Viera Kalliská 84 rokov, Božena Dobi-

- šová 82 rokov, Mária Majerová 65 rokov a Mária Hladlovská 65 rokov.
- **Sučany:** Ľudmila Lukáčová 70 rokov.
- **Šarišské Jastrabie:** Ivan Židovský 80 rokov a Viera Sovičová 55 rokov.
- **Tomášovce:** Emília Jozafová 83 rokov a MVDr. Ján Barkáč 80 rokov.
- **Uderiná:** Anna Týnusová 60 rokov, Bronislava Kúdel'ková 55 rokov a Bc. Beata Mišove 55 rokov.
- **Utekáč:** Rozália Bystrianská 81 rokov a Emil Kollár 75 rokov.
- **Vráble:** Oľga Dudová 75 rokov a Mária Baráthová 70 rokov.
- **Závažná Poruba:** Pavel Agnet 70 rokov.
- **Zvolen – Centrum:** Ján Ľupták 65 rokov, Anna Kovačíková 70 rokov a Leóna Hindická 55 rokov.
- **Zvolenská Slatina:** Mária Borguľová 85 rokov, Mária Očenášová 80 rokov, Božena Svetlíková 79 rokov, Alexander Gondec 78 rokov, Štefan Peták 75 rokov a Marta Banovčanová 70 rokov.

Jubilantom srdečne blahoželáme!

Už to bude rok, čo nás 11. augusta 2020 navždy opustil dlhoročný člen predsedníctva a Ústrednej rady SZPB a predseda OblV SZPB v Rimavskej Sobotě **Ing. Pavel Brndiar**. Svojou prácou výrazne pozdvihol činnosť našej organizácie na celoslovenskú úroveň. Cieľavedome sa staral o skvalitňovanie práce základných organizácií a práce s mládežou. Bol skutočným inšpirátorom a vedúcou osobnosťou, na aké sa nezabúda.

Mariana Velochová, tajomníčka OblV SZPB R. Soboty

Navždy sme sa rozlúčili

- **Bernolákovo:** s 81-ročnou Annou Ballayovou.
- **Hrušov:** s 89-ročnou Annou Bendíkovou.
- **Lučenec III.:** so 68-ročnou Helenou Kupčíkovou.
- **Piešťany:** s 93-ročnou Jozefínou Chebeňovou.
- **Slovenská Ľupča:** s 87-

ročným Jozefom Sedliakom a 80-ročnou Helenou Molotovou.

- **Trenčianske Teplice:** so 69-ročným JUDr. Františkom Berecom.

Česť ich nehynúcej pamiatke!

Jubilantka zo Senca

Braňo Balogh

Krásneho veku 85 rokov sa dožíva členka ZO SZPB Senec **Irma Farkašová**. Rodáčka z Pitvaroša v Maďarsku bola po vojne repatriovaná do obce Reča. S ňou sa spája celý jej profesijný život, v rámci ktorého sa vypracovala až na predsedníčku MNV. Vervu, s akou si plní svoje úlohy, možno ukázať na epidémii slintačky, ktorú musela riešiť hneď po prevzatí spomenutej funkcie. Za jej pôsobenia sa vybudovala kanalizácia a udržiavali sa konštruktívne vzťahy s maďarskými a rómskymi obyvateľmi obce. Jej prácu vo výbore ZO charakterizuje precíznosť, dochvilnosť a oddanosť myšlienkam SZPB. Dodnes plní úlohu pokladníčky a popri tom sa venuje aj ochotníckemu divadlu v CSEMADOK-u.

Vincent Hložník (1919–1997)

Životné osudy a dielo majstra Hložníka má mnoho interpretov, no až dosiaľ sa v plnej miere nereflektovalo ako významná súčasť protifašistických iniciatív, tradícií a tém v slovenskej umení. Vincent Hložník sa narodil vo Svederníku pri Žiline 22. októbra 1919. Jeho sté výročie sme si pripomenuli výstavami v Bratislave a Prahe koncipovanými k 75. výročiu SNP. Bol zakladateľom rodinnej výtvarnej komunity (jeho mladší brat Ferdinand tiež pôsobil ako akademický maliar) skôr ako Warhol factory, alebo hoci rodinné tvorivé súročentvá Alexandra Trizuljaka, Adreja Rudavského atď.

Bolo by chybou upierať si tento vitálny rozmer slovenských umeleckých hodnôt, rovnako ako nepripomenúť, že sa hrdíme nielen Vysokou školou výtvarných umení, ale aj hložníkovskou maliarskou, grafickou a ilustrátorskou školou. Z jeho diela povstala i moderná ilustrácia pre deti a mládež. Prostredníctvom Hložníka a jeho žiakov, ako boli A. Brunovský, M. Cipár, V. Gergeľová, V. Gažovič, E. Sedlák a D. Kállay, sme sa stávali naozaj svetoví.

Hložník bol protifašistický bojovník. Tesne pred vypuknutím druhej svetovej vojny začal študovať na pražskej UMPRUM u profesorov Františka Kyselú a Josefa Nováka. Štúdium absolvoval v roku 1942, keď sa oženil so spolužiačkou Vierou Horáčkovou. Už v júni usporiadal v bratislavskom Dome umenia výstavu ako autorský debut na báze rozsiahleho súboru obrazov a kresieb. Vyvolala široký ohlas. V kontakte s ľudským prostredím doslova šokoval, vyzýval k protivojnovému spyto-

vaniu svedomia. Bez tejto mravnej umeleckej iniciatívy by boli ľudáci zadusili všetko pokrokové, no museli sa začať báť.

Píše o tom dokonca z Londýna Vladimír Clementis v exilovom časopise Čechoslovák. V súvislosti s touto výstavou cituje hodnotenie zo Smrekovho Elánu a dodáva: „Munchovsky podané goyovské témy hovoria dosť jasnou rečou o pravých príčinách tohto nastrojenia slovenských umelcov. Najmä keď vieme, že sa Hložník vrátil z Prahy, teda z prostredia naplneného až príliš realistickým ovzduším spomínaných tém... Jeho obrazy nezdaajú sa byť únikom. Skôr smelým protestom.“

Dopovedzme slová, ktoré sú pre umelca po čase skutočným čestným uznaním. Hložník i po vojne intenzívne a hlbinne konštituoval výtvarný a umelecký základ zobrazovania a vyrovnávania sa s jej beštialitou. Dialo sa tak v maliarskych dielach, v geniálnych tematizujúcich grafických cykloch, aj v známkovej a ilustrátorskej tvorbe. Tento tematický základ bol precízny, realistický, robustný, desivý (cykly Človek, Vojna, Fašizmus, Povstanie, Transport, Oslobodenie). Vojnový goyovský pátos a vyhranenosť El Greca rozvinul svojim vlastným hľadaním. Dosiahol na Olymp povedľa Pabla Picassa a Francisca Bacona. Akú mal a má hodnotu v dejinách antifašizmu? Keď som ho navštívil v mene ministra kultúry Miroslava Válka, sťažoval sa, že je unavený z práce na Apokalypse, videní sv. Jána na ostrove Patmos. To až neskôr takto nazvali francúzski filmári druhú svetovú vojnu.

Vincent Hložník sa stal národným umelcom v roku 1968. Zomrel v Bratislave 10. decembra 1997.

Ladislav Sikrak

Čierna krajina, olej.

Z cyklu Oslobodenie 1., Útok, drevoryt 1955. – Výrez.

Sociálna poradňa

Na Vaše otázky odpovedá Branislav Ondruš, bývalý štátny tajomník Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR

Ako je s tým mimoriadnym príspevkom odbojárom, ktorý nedávno schválil parlament? Kto každý ho dostane? A kde oň treba požiadať? Alebo ani netreba?

Mária, Prešov

O schválenom mimoriadnom príspevku píšeme aj na prvej strane tohto vydania Bojovníka, kde sa o. i. dočítate, že poslanci schválili mimoriadny jednorazový príspevok vo výške 630 €. Tento príspevok je určený priamym účastníkom odboja počas rokov 1939 až 1945, ako ich definuje zákon č. 255/1946 Zb. Týka sa to teda všetkých penzistov, ktorým bola – ako to zvykneme hovoriť – „priznaná dvestopäťdesiatpäťka“ a z tohto dôvodu už dnes poberajú zvýšený dôchodok. Stručne napísané, ide o všetkých priamych účastníkov SNP, ilegálneho odboja doma i v zahraničí v rokoch 1939–1945, vojakov československých jednotiek u spojencov, všetkých vtedajších politických väzňov a účastníkov španielskej občianskej vojny (interbrigadistov). Na príspevok však nemajú nárok vdovy a vdovci po účastníkoch odboja. O príspevok žiadať netreba. Poslanci rozhodli, že ho bude vyplácať Sociálna poisťovňa. Tá ho jednorazovo spojí s výplatom každomesačnej penzie a urobí to automaticky, keďže zoznam ľudí, ktorí majú na príspevok nárok pozná. Jednorazový príspevok príde všetkým, ktorí naň majú nárok automaticky spolu so septembrovým dôchodkom spôsobom, akým sa zvyčajne penzia každý mesiac vypláca.

NÓRSKE PRISLOVIE	EČV Bratislava	značka hliníka	šarha	sídlo v Grécku	kmotor, po česky	pomôcky: ATTU, AR-TA, ANAK, AHEAD	vnímam sluchom	opoj alkoholom	vakonáva- tel trestu smrti	stiahni z kože	patriaci Paľovi	hliníková obalová fólia	rýchly zosuv snehu
jednoduchá drevená stavba						kopáním obrobil							
poplach						postupne opadla zataj							
pomôcky: BITUMEN, ELTON	epos	4. časť tajničky živica ako asfalt											
Európska banka (skr.)			sídlo v Dánsku neprijímala tekutinu					oslavná báseň	koná dajako				
vstupný kód do mobilu				obvod, okrskok celok, po česky						mierny víťor prevod hnacej sily			
2. časť tajničky					1. časť tajničky kopnutie						solmizačná slabika EČV Košíc		
pupok, po česky						orientačná veža v mori všetko, po česky						slovko úcty v Ázii	darček
patriaci Emilovi							nepriepustná hornina	v predu, po anglicky značka astátu					
3. časť tajničky											EČV Krupiny		
sídlo na Aljaške					meno speváka Johna							plošná miera	

Správne vylúštenie tajničky z č. 13 znie: **...k človeku, ale k jeho chybám.** Knihu posielame **Libuši Grosovej z Prievldze.**

Vylúštenie tajničky posielajte na adresu: **Redakcia Bojovník, Štúrova 8, 815 72 Bratislava, alebo na e-mail: bojovník@szpb.sk.**

ZRNKÁ HUMORU

Dvaja slovenskí drotári sa po vypovedaní vojny Tisovho štátu Spojeným štátom dozvedeli vo Švajčiarsku. Ihneď poslali vláde do Bratislavy telegram: „Máme sa vrátiť domov, alebo udrieť z boku?“

* * *

Jeden český, protektorátny. Tiso sa vyťahuje pred krucifixom, aké výrazné úspechy dosiahol. Zrazu sa zhora ozve: „Máš ty ale šťastie!“

Keď chválou posmelený prezident pokračuje v lícitácii svojich štátoporných rozhodnutí, hlas opäť prehovorí: „Máš ty ale šťastie, že som na kríži pribitý a nemôžem ťa kopnúť do riti!“

* * *

Pri kopaní protitankového opevnenia sa Tiso opýtal chlapa s lopatou: „Ste ochotný robiť pre Slovenský štát jeden deň úplne zadarmo? Muž prikývol. „A pre Nemeckú ríšu?“ vyzvedal sa prezident ďalej.

„Pre tú hoci aj celý týždeň. Taká práca by mi urobila veľkú radosť.“

„Nádherne, taký vlastenec!“ uznalivo prikyvuje Tiso. „A čo vlastne robíte?“

„Hrobára, páňko môj, hrobára.“

* * *

Po vojne príde staršia pani na poverenie a zdraví poverenika: „Na stráž!“

„Ale, mamka, splietli ste si dobu!“ upozorňuje ju. „Už nemáme takzvaný slovenský štát.“

„Dobu som si možno splietla,“ odvetí žena, „ale teba určite nie!“

* * *

V Ladomerskej Vieske sa Vladimír Mečiar pristaví pri babke kľáčiacej pred krížom. „Za koho sa tu modlite?“ pýta sa.

„Za Mečiara, predsa, za Mečiara,“ odpovedá. Ten jej neverí:

„Ale veď vy ste sa kedysi tak intenzívne modlievali za Tisu!“

„Áno,“ obráti sa žena k premiérovi, „veď ho aj potom obesili.“